

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра професійної освіти та технологій
сільськогосподарського виробництва

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Тема: «ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ
ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ
ФОРМИ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ»

Виконав: Ракитін Максим Олегович,

студент 62М-Пр(М) групи денної ф. н.

спеціальність: 015 Професійна освіта (Аграрне
виробництво, переробка

сільськогосподарської продукції та харчові
технології).

ОПП: Професійна освіта (Технологія
виробництва і переробки продуктів сільського
господарства)

Науковий керівник: Ковальчук В.І., д-р пед.
наук, професор _____

Допущено до захисту

«__» _____ 2023 р.

Завідувач кафедри: канд. пед. наук, доцент
Тетяна САМУСЬ _____

Дата захисту: «__» _____ 2023 р.

Оцінка «_____»

Підпис членів ДЕК:

_____ Самусь Т. В

_____ Вовк Б. І.

_____ Маринченко Є. О.

Глухів 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	
1.1. Тенденції розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах ринку праці	8
1.2. Суть і структура професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗП(ПТ)О за дуальною формою здобуття освіти	19
1.3. Міжнародний досвід впровадження дуальної освіти	29
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ	
2.1. Особливості організації підготовки здобувачів освіти за дуальною формою в ЗП(ПТ)О	32
2.2. Методика професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	49
2.3. Експериментальне дослідження готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи за дуальною формою освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	58
Висновки до розділу 2	70
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	77

ВСТУП

Актуальність дуальної форми освіти в сучасному світі визначається швидкими змінами в економіці та технологіях, що вимагають від випускників високого рівня практичних навичок і готовності до викликів реального виробничого середовища. Ця освітня модель виступає відповіддю на потреби ринку праці, забезпечуючи здобувачам освіти можливість одночасно отримувати теоретичні знання та практичний досвід.

Однією з ключових переваг дуальної освіти є здатність здобувачів освіти переносити здобуті знання безпосередньо в професійну діяльність, сприяючи підвищенню їхньої конкурентоспроможності. Співпраця з підприємствами та підприємницька спрямованість навчання забезпечують реальний взаємозв'язок між освітою і виробництвом, що дозволяє студентам легше адаптуватися до вимог сучасного ринку праці.

Крім того, дуальна освіта сприяє зменшенню прогалин у навчанні і робочому досвіді, формуючи у здобувачів освіти повноцінне розуміння того, як їхні академічні знання застосовуються на практиці. Це також сприяє розвитку практичних навичок, комунікативних здібностей та вирішенню реальних завдань, що відображають те, з чим здобувачі освіти зіткнуться у своїй майбутній професійній діяльності.

Про актуальність впровадження дуальної форми навчання в ЗП(ПТ)О зазначено в численних нормативно-правових та стратегічних документах, а саме: «Національній економічній стратегії на період до 2030 року», «Стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року», «Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року», «Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», Законі України «Про вищу освіту» [45], Законі України «Про освіту» [46], Законі України «Про фахову передвищу освіту» [47], «Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» [48], Державному стандарті професійної (професійно-технічної) освіти [49].

Проблему розвитку і (професійно-технічної) освіти досліджували В. Ковальчук [50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58], В. Радкевич [59, 60, 61, 62, 63, 64, 65], Н. Ничкало [66, 67, 68, 69, 70], профлеми впровадження дуальної форми освіти досліджував О. Стрілець [11, 34, 35, 36].

В сучасному освітньому контексті велика увага приділяється вдосконаленню підготовки майбутніх педагогів професійного навчання для ефективного впровадження дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТО)). Дуальна освіта, яка поєднує теоретичне навчання з практичним досвідом у реальних умовах професійної діяльності, стає важливим інструментом формування конкурентоспроможних спеціалістів на ринку праці.

Підготовка майбутніх педагогів для реалізації дуальної форми освіти вимагає не лише знань у певній галузі, але й високого рівня методичної майстерності та уміння ефективно взаємодіяти зі здобувачами освіти в умовах практичного навчання. Враховуючи важливість практичного відображення теоретичних знань, цей напрямок підготовки викликає значний інтерес серед педагогічної спільноти.

У даному контексті вивчення питань, пов'язаних із підготовкою майбутніх педагогів до роботи в дуальному режимі, стає актуальною та стратегічно важливою проблемою. Ця тема дозволяє зосередити увагу на вдосконаленні педагогічних підходів, розробці інноваційних методик та формуванні ключових компетенцій, які дозволять майбутнім педагогам успішно впроваджувати дуальну форму освіти та сприяти гармонійному розвитку здобувачів освіти у сучасному освітньому середовищі.

Проте сьогодні існують певні суперечності в упровадженні дуальної форми освіти в ЗП(ПТ)О між:

- актуальною потребою впровадження дуальної форми освіти та неготовністю ЗП(ПТ)О та педагогічних працівників до цього процесу;

- Запровадження дуальної форми освіти може викликати ряд суперечностей та труднощів, пов'язаних як з системними, так і з практичними аспектами. Ось кілька типових суперечностей:

- різницею у вимогах роботодавців та освітніх потребах здобувачів освіти;

- зі складними адміністративними процедурами та бюрократичними обмеженнями й відсутністю сприятливого регулювання для партнерства між освітніми закладами та підприємствами.

Таким чином, тема магістерської роботи *«Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти»* є досить актуальною, оскільки відіграє ключову роль у підготовці майбутніх педагогів професійного навчання для викликів сучасного освітнього ринку праці, забезпечуючи їм необхідний інструментарій для успішного старту в професійному житті.

Метою магістерської роботи є: аналіз теоретичних та нормативних засад проблеми та розроблення методики професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх педагогів професійного навчання в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: дуальна форма освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Завдання:

1. Дослідити тенденції розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах ринку праці.

2. Визначити суть і структура професійної підготовки майбутніх майбутніх фахівців у ЗП(ПТ)О за дуальною формою здобуття освіти.

3. Проаналізувати міжнародний досвід впровадження дуальної освіти.

4. Розробити методику професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

5. Провести експериментальне дослідження готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи за дуальною формою освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Для виконання означених завдань та досягнення мети були використані наступні методи дослідження:

- *теоретичні*: аналіз нормативних документів, психолого-педагогічної, спеціальної літератури; порівняння, зіставлення й узагальнення для уточнення базових понять дослідження; системний аналіз для розгляду різних аспектів системи професійної підготовки, аналізу структури програм та моделей дуальної освіти; розробка методики;

- *емпіричні*: анкетування для дослідження готовності майбутніх педагогів до роботи за дуальною формою освіти в закладах професійної освіти.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в такому:

вперше: узагальнено позитивні здобутки вітчизняного та міжнародного досвіду щодо професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗП(ПТ)О за дуальною формою здобуття освіти;

уточнено та конкретизовано: поняттєво-категоріальний апарат досліджуваної проблеми (зокрема, зміст понятійного конструкту «кваліфікація», «дуальна освіта», «методика професійної підготовки»;

набули подальшого розвитку: теоретичні положення щодо вдосконалення, форм і методів навчання в закладах вищої освіти щодо розвитку педагогічної майстерності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено методику професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Структура магістерської роботи: робота містить вступ, два розділи, висновки до розділів, список використаної літератури (70 найменувань). Загальний обсяг роботи 86 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

1.1. Тенденції розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах ринку праці

У сучасному світі, людство переживає складний перехід від індустріальної ери до інформаційної, що значно трансформує характер суспільного виробництва та впливає на соціальне, духовне та повсякденне життя. Відбуваються значущі зміни в технологіях, метах та структурі суспільного виробництва. Однією з ключових рис цих змін є переключення виробництва на потреби та інтереси людини, як в матеріальній, так і в духовній сферах. Крім того, відбувається переосмислення життєвих цінностей. Сучасне суспільство усвідомлює актуальність вирішення проблеми гармонізації відносин з навколишнім середовищем. Важливим аспектом є зростання ролі людського фактору у забезпеченні ефективності суспільного виробництва та усвідомлення його ключового значення при виборі раціональних стратегій подальшого суспільного розвитку та успішної реалізації цих стратегій.

Конкурентоспроможність будь-якої країни на світовому ринку та життєздатність її населення визначаються рівнем професійної підготовки кадрів. Важливою характеристикою сучасного етапу розвитку професійної освіти є інтеграційні процеси, які відображають зміни в змісті та структурі системи освіти, а також взаємодію між професійною освітою та виробничою сферою. У Концепції розвитку освіти до 2025 року [15] одним із ключових напрямків є приведення структури освіти у відповідність до потреб сучасної економіки та інтеграція України в європейський економічний та культурний простір.

Освіта, як інструмент визначення стратегій реформування галузей економіки та інших сфер діяльності, повинна бути відзначена передовими технологіями в усіх галузях виробництва, а також враховувати потреби у засвоєнні комплексних вмінь та навичок. Основною метою є не лише здобуття професійних знань, але й розвиток умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності. Це вимагає посилення практичного компонента професійної підготовки майбутніх фахівців [16].

У сучасний час, високоякісна освіта визнається найважливішим пріоритетом для держави. Ключовою умовою для успішного розвитку інноваційної економіки є наявність інтелектуальних ресурсів, включаючи систему освіти і наукову базу. Державна освітня політика є відповіддю на суспільні потреби, вимоги, а також на дії або бездіяльність інших суб'єктів освітньої політики. Це цілеспрямований та відносно стабільний офіційний курс уряду та підпорядкованих йому установ, спрямований на забезпечення ефективного функціонування системи освіти [7].

На рівні країни був ухвалений Указ Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [8], який визначає ключове завдання для досягнення сталого розвитку - підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Однією з передумов цього завдання є зміцнення економічної діяльності на основі інновацій, не лише в контексті контролю високотехнологічних галузей, а й у широкому вимірі за участю людських ресурсів у економічних процесах. Це передбачає покращення якості та створення механізмів капіталізації для підтримки інноваційної та творчої діяльності. Однією з ключових передумов для виконання завдань, визначених в цьому принципі, є розвиток людського та соціального капіталу. Розглядаючи професійну освіту як частину "людського капіталу", можна виявити важливий взаємозв'язок між професійним розвитком особистості та розвитком суспільства. Сучасна професійна освіта повинна оперативіно відповідати на вимоги виробництва та науково-технічні виклики, враховуючи потреби суспільства. Тільки така професійна освіта

зможє навчати висококваліфікованого фахівця, здатного до результативної праці, що є ключовим чинником соціального прогресу.

В Національній економічній стратегії до 20230 року [2] наголошено, що сфера освіти стикається з рядом системних проблем, які вимагають комплексних перетворень. Навіть при високому коефіцієнті валового загального охоплення вищою освітою (GER) на рівні 83%, Україна стикається з проблемами, пов'язаними з якістю та змістом навчання, які часто не відповідають вимогам ринку праці. Національна економічна стратегія до 2030 року визначає ключові напрями розвитку в галузі "Професійна (професійно-технічна) освіта", зокрема: мережа закладів професійної (професійно-технічної) освіти потребує оптимізації відповідно до потреб регіональних ринків праці; матеріально-технічна база закладів професійної (професійно-технічної) освіти потребує суттєвого оновлення; ефективність управління закладами професійної (професійно-технічної) освіти є низькою; зміст та якість професійної (професійно-технічної) освіти не відповідають повністю вимогам сучасного ринку праці та потребам особистості; суспільний стереотип про другорядність та непрестижність професійної (професійно-технічної) освіти відштовхує потенційних вступників.

У частині "Вища освіта, освіта дорослих" вказано на наступні проблеми: система державного фінансування стимулює заклади вищої освіти орієнтуватися на кількість студентів, а не на якість їх освіти; заклади вищої освіти позбавлені фінансової автономії, що обмежує їхню здатність оперативно реагувати на виклики; недостатній рівень фінансування та зношеність матеріально-технічної бази вищої освіти через заниження цін на контрактне навчання та відсутність можливостей для приватних інвестицій, у тому числі через державно-приватне партнерство; системні виклики щодо якості вищої освіти в окремих закладах не відповідають вимогам ринку праці; випускники закладів вищої освіти мають обмежений доступ до послуг освіти протягом життя за кошти державного і місцевих бюджетів.

Означенні проблеми є підґрунтям для запровадження дуальної освіти, на чому в документі також акцентується увага.

Низька привабливість професійної (професійно-технічної) освіти, яка стереотипно сприймається населенням як менш успішна/престижна ланка освіти, спричинила масовість здобуття вищої освіти пов'язана з що знижує кількість тих, хто здобуває професійну освіту, та збільшує частку тих, хто здобуває вищу освіту [3]. Впровадження дуальної форми вищої освіти як експериментальної ініціативи входить до стратегії політики забезпечення вищої якості освіти. Ця стратегія передбачає розвиток взаємодії між закладами вищої освіти та роботодавцями, включаючи впровадження практики залучення представників ринку праці до формування освітніх програм і визначення стандартів вищої освіти. Крім того, ця ініціатива включає участь представників роботодавців у діяльності наглядових рад та створенні сталих фондів (ендаументів) для підтримки закладів вищої освіти [3].

Одним з ключових пріоритетів Уряду в галузі освіти є підвищення якості навчання, зокрема у сфері професійної освіти. Це спрямовано на створення висококваліфікованих працівників, які зможуть відповідати сучасним вимогам ринку праці на високому рівні [9, с.33].

Фактори, що визначатимуть якісний розвиток професійної освіти в Україні, включають демографічні зміни, різницю між пропозицією та попитом на робочу силу, поглиблення конфліктів у зв'язку з ростом потреби у кваліфікованих працівниках у виробничому секторі, впровадження новітніх технік, технологій і матеріалів, збільшення вимог роботодавців до компетентності робітників, а також розвиток соціального партнерства [10, с.33].

В Стратегія розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року [4] викладено стратегічне бачення модернізації професійної (професійно-технічної) освіти, яке полягає у створенні оптимальних умов для розвитку здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти як всебічно розвинених особистостей та кваліфікованих

робітників. Мета полягає в формуванні у них ціннісних орієнтацій та компетентностей для успішної самореалізації, а також вихованні відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь інших людей і суспільства для реалізації власного потенціалу та забезпечення сталого розвитку України. Стратегічна мета державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти до 2023 року полягає в гарантуванні конституційних прав громадян на освіту та створенні умов для широкого вибору закладів професійної (професійно-технічної) освіти для випускників закладів загальної середньої освіти та дорослого населення. Метою є забезпечення якісної професійної (професійно-технічної) освіти з подальшим працевлаштуванням, а система освіти повинна бути конкурентоспроможною та стабільно відповідати потребам ринку праці та особистості у професійній реалізації. Для досягнення стратегічної мети державної політики до 2023 року визначено три стратегічні цілі:

I. Система управління та фінансування професійної (професійно-технічної) освіти повинна забезпечити досягнення стратегічної мети.

II. Зміст та якість професійної (професійно-технічної) освіти повинні відповідати потребам ринку праці.

III. Співпраця між закладами професійної (професійно-технічної) освіти, органами державної влади, органами місцевого самоврядування та приватними партнерами має сприяти активізації інвестиційної діяльності та залученню приватних інвестицій у стратегічно важливі напрями розвитку освітніх закладів.

У Концепції визначено чотири основних напрями, які будуть робити акцент на оновлення системи професійно-технічної освіти протягом наступних трьох років. Ці напрями включають створення ефективної системи управління, зміцнення взаємодії між професійно-технічними навчальними закладами та підприємствами, покращення змісту та якості професійної освіти і популяризацію цієї галузі. Реалізація цих чотирьох напрямів передбачає

впровадження дуальної форми навчання, спільну розробку навчальних планів та освітніх програм, встановлення податкових пільг та інших економічних стимулів для роботодавців, а також надання підтримки професійно-технічним навчальним закладам для створення позитивного іміджу та зміни ставлення громадян України до отримання кваліфікації робітника [11].

Професійна освіта в Україні переживає важливі трансформації, спрямовані на адаптацію до вимог сучасного суспільства та ринку праці. Однією з ключових тенденцій є постійна модернізація змісту навчання, щоб враховувати новітні технології та зміни в економіці.

За останні роки акцент ставиться на підвищенні якості викладання. Ініціативи спрямовані на підготовку викладачів до використання сучасних методів навчання та впровадження інноваційних технологій в навчальний процес. Зміст навчання переглядається з урахуванням потреб ринку. Процес модернізації навчальних програм включає в себе впровадження актуальних технологічних інновацій. Наприклад, введення курсів з інтернет-технологій, штучного інтелекту та кібербезпеки в професійні програми. Такі кроки сприяють тому, щоб випускники були більш підготовленими до викликів сучасного цифрового середовища.

Партнерство з підприємствами набуває все більшого значення. Забезпечення студентів практичним досвідом та реальними умовами праці сприяє підвищенню конкурентоспроможності випускників. Українські ЗП(ПТ)О все більше укладають угоди з лідерами промисловості. Наприклад, підприємства із сфери автомобільного виробництва можуть забезпечувати студентам можливість стажування та участь у проектах.

Важливий напрямок - це дуальна освіта, яка дозволяє здобувачам освіти отримувати практичний досвід безпосередньо на робочому місці. Наприклад, учні з технічних професій можуть працювати на заводах, де вони отримують знання в реальних виробничих умовах. Дуальна освіта розвивається, де здобувачі освіти отримують знання як в закладах освіти, так і на підприємствах. Це сприяє кращій адаптації до вимог робочого оточення та

підвищенню шансів на зайнятість. На прикладі дуальної освіти можна зазначити партнерство між ЗП(ПТ)О та провідними компаніями в різних галузях. Здобувачі освіти, які беруть участь у таких програмах, отримують не лише теоретичні знання, але й можливість працювати над реальними проектами із залученням фахівців з індустрії. Наприклад, здобувачі освіти можуть брати участь у розробці або реалізації інноваційних технологічних рішень.

Партнерства з підприємствами в сфері професійної освіти в Україні розширюються і на інші галузі, такі як машинобудування, енергетика та сільське господарство. Участь студентів у стажуваннях та професійних тренінгах на підприємствах допомагає їм отримати практичний досвід та підготувати для швидкого вступу на ринок праці.

Професійна освіта також стимулює творчість та підприємницькі здібності здобувачів освіти через реалізацію різноманітних проектів та ініціатив.

Цифровізація та дистанційне навчання набувають популярності, що дозволяє більш гнучкий доступ до освіти та використання сучасних технологій у навчальному процесі. Ці напрями стали особливо актуальними під час пандемії COVID-19 й стали невід'ємною частиною професійної освіти в Україні. Впровадження віддалених форматів навчання та використання електронних платформ робить освіту більш доступною та гнучкою для студентів.

Ці зміни свідчать про наполегливий розвиток професійної освіти в Україні та її визначену орієнтацію на потреби сучасного суспільства і ринку праці.

У наукових дослідженнях провідних експертів, таких як Т. Герлянд, І. Дрозіч, Н. Кулалаєва, Г. Романова, М. Шимановський, розглянуто проблеми, пов'язані з організацією дуальної форми навчання в установах професійної (професійно-технічної) освіти. Дослідження включає аналіз чинної нормативно-правової бази в Україні, яка регулює впровадження дуальної

форми навчання [12, с.304]. З'ясовано сутність, правову основу та механізми впровадження дуальної освіти, включаючи розгляд функцій та відповідальності учасників освітнього процесу і механізмів співпраці з роботодавцями за зразком німецького досвіду. Окрема увага приділена особливостям підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в рамках дуальної форми навчання, результатам SWOT-аналізу впровадження її елементів у професійну підготовку та методиці організації такого навчання в установах професійної освіти на основі модульно-компетентнісного підходу.

Головною метою професійної (професійно-технічної) освіти в сучасних умовах є підготовка випускників, які будуть володіти професійною компетентністю, соціально активні, здатні до самоорганізації, самореалізації та професійного розвитку. Це вимагає інтеграції знань відповідно до рівня розвитку суспільства, науки, культури та виробництва, а також відповідно до вимог державних стандартів якості та освітньо-кваліфікаційних характеристик. Важливим є впровадження компетентнісного підходу, що передбачає підготовку всебічно розвинутої особистості через творчо-дієве навчання.

Враховуючи ці вимоги, необхідно визначити сприятливі педагогічні чинники та умови для проєктування змісту професійної підготовки кваліфікованих робітників. Розробка методики ефективного вивчення учнями професійних компетентностей та якісного проєктування змісту професійної підготовки є однією з ключових задач в галузі професійної школи. Результати цього дослідження дозволять визначити провідні напрями наукового пошуку та сприяти якісному проєктуванню навчального змісту [13, с.120].

В Україні створено нормативне підґрунття впровадження дуальної освіти. Згідно з Законом України «Про освіту», однією з форм здобуття освіти є дуальна система, яка визначається як поєднання навчання осіб у закладах освіти чи інших суб'єктів освітньої діяльності із навчанням на робочих місцях у підприємствах, установах та організаціях для отримання конкретної кваліфікації, як правило, на основі укладення договору [14].

Закон України "Про професійно-технічну освіту" встановлює правові, організаційні та фінансові принципи функціонування та розвитку системи професійно-технічної освіти, спрямовані на створення умов для самореалізації особистості в професійній сфері та задоволення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках [20].

В новому проекті Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту" [21], в статті 4, розширено перелік форм здобуття професійної (професійно-технічної) освіти, що включає інституційну, індивідуальну та дуальну форми. Це відзначається як важливий крок у розвитку системи професійної освіти, який визнає різноманітність підходів та варіантів у навчанні, враховуючи потреби ринку праці та індивідуальні особливості студентів.

В контексті Концепції розвитку професійної освіти головною метою державно-приватного партнерства визначено підвищення якості підготовки робітничих кадрів за рахунок впровадження дуальної форми освіти [6]. Це визначається як спільна діяльність державних установ та приватних підприємств у плануванні, розробці та реалізації освітніх програм, які враховують вимоги ринку праці і забезпечують студентам реальний досвід на робочих місцях.

Дуальна система навчання, яка базується на принципах державно-приватного партнерства, сприяє інтеграції теоретичного та практичного навчання, надаючи студентам можливість вчитися на реальних виробничих площадках під керівництвом професіоналів своєї галузі. Це дозволяє здобувачам освіти отримувати не лише теоретичні знання, а й реальний досвід роботи, що забезпечує їх підготовку до вимогливого ринку праці та сприяє розвитку практичних навичок.

Дуальна система професійної підготовки будується на взаємодії двох самостійних в організаційному і правовому відносінах сфер у рамках офіційно визнаного професійного навчання, тобто як така, що здійснюється у відповідності до діючого законодавства про професійну освіту. Ця система

включає два різні навчально-виробничі середовища - приватного підприємства та закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які здійснюють спільну діяльність в ім'я спільної мети - підвищення якості професійної підготовки учнів.

В меті Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року [5] серед положень виокремлено створення умов для розвитку дуальної форми здобуття освіти.

В Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти [6] виокремлено проблеми які актуалізують запровадження такої форми освіти й полягають в недостатній готовності багатьох випускників закладів вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти до самостійної професійної діяльності на початкових робочих місцях, що відповідають отриманій освіті. Ця проблема виявляється через такі прояви: неготовність випускників працювати у своїй фаховій галузі; незадоволеність ринку праці якістю освіти, що призводить до необхідності додаткового навчання на робочому місці та розширення системи навчання на підприємствах; низький рівень роботи закладів освіти, включаючи неефективне використання бюджетних коштів. Це виявляється в великій частці випускників, які не займаються своєю спеціальністю, або навіть не планують працювати за отриманою освітою; неефективне використання оптимального часу для навчання здобувачів освіти з питань отримання професійних компетентностей; встановлення вимог до наявності досвіду самостійної професійної діяльності (стажу роботи) для випускників закладів освіти, які вступають на роботу вперше.

Метою Концепції є «вироблення засад державної політики щодо підвищення якості професійної підготовки фахівців на основі дуальної форми здобуття освіти».

Реалізація Концепції здійснюється за такими етапами:

I етап	II етап	III етап
<ul style="list-style-type: none"> розроблення нормативно-правової бази для запровадження дуальної форми здобуття освіти у повному обсязі (2018 і 2019 роки); 	<ul style="list-style-type: none"> розроблення типових моделей дуальної форми здобуття освіти у закладах освіти, реалізація пілотних проєктів моделей дуальної форми здобуття освіти, проведення оцінки ефективності (2019 і 2020 роки); 	<ul style="list-style-type: none"> створення кластерів дуальної освіти на базі конкурентоспроможних закладів освіти та заінтересованих роботодавців - підприємств, установ, організацій, у тому числі, тих, що належать до сфери управління органів державної влади (2020-2023 роки).

Рис. 1. Етапи реалізації Концепції «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року

Реалізація концепції проблеми передбачає впровадження комплексу заходів, спрямованих на розробку взаємовигідних моделей співпраці між навчальними закладами та роботодавцями. Метою цих заходів є підготовка здобувачів освіти до самостійної професійної діяльності та їх успішна адаптація у трудових колективах. Важливо також враховувати нормативно-правові та організаційні аспекти, а також проводити апробацію, дослідження та вдосконалення моделей з метою їх широкого застосування.

Підготовка фахівців за допомогою дуальної форми здобуття освіти вимагає встановлення рівноправного партнерства між навчальними закладами, роботодавцями та здобувачами освіти. Мета цього партнерства полягає в набутті здобувачами освіти практичного досвіду використання своїх компетентностей та їх подальшої адаптації в умовах професійної діяльності.

Дуальна форма здобуття освіти передбачає, що навчання відбувається на робочому місці з виконанням конкретних завдань відповідно до трудового договору.

Проте важливо зауважити, що дуальна форма здобуття освіти не повинна вважатися єдиною правильною. Вона спрямована на адаптацію

здобувачів освіти до його першого робочого місця, відповідного його освітній спеціальності та кваліфікації. Однак завданням закладу освіти залишається забезпечення здобувачів освіти компетентностями, які дозволять їм ефективно адаптуватися до змін у сфері економіки та технологій.

Концепція спрямована на досягнення комплексу результатів, таких як покращення практичної складової навчальних програм, встановлення взаємозв'язку між системами освіти, виробництва та науки, підвищення якості підготовки фахівців відповідно до потреб ринку праці, зміцнення ролі роботодавців у формуванні освітніх програм, модернізація змісту освіти, підвищення конкурентоспроможності випускників у глобальному ринковому середовищі, скорочення періоду адаптації до професійної діяльності, розроблення та оновлення кваліфікаційних характеристик і професійних стандартів, а також підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання.

1.2. Суть і структура професійної підготовки майбутніх майбутніх фахівців у ЗП(ПТ)О за дуальною формою здобуття освіти

Дуальна форма здобуття професійної освіти – це спосіб навчання, за яким теоретичний матеріал опановується в закладі з педагогом, а практичне навчання проходить на виробництві. Такий підхід суттєво відрізняється від «практичних відпрацювань», оскільки в його основі не тільки закріплення теорії на практиці, а саме навчання в умовах виробництва [1].

Ідея впровадження дуальної освіти активно розповсюджується та реалізується. Взаємодія між освітою та бізнесом, ринками праці стає ключовою складовою сучасної моделі, яку суспільство визнає необхідною. Тому зараз настає важливий момент для всебічної підтримки концепції дуальної освіти. Реалізація цієї концепції повинна продовжитися в тісній співпраці з роботодавцями та соціальними партнерами, зацікавленими у розвитку дуальної освіти, оскільки від неї виграють і учні, і роботодавці.

В розвинених країнах постійно змінюються вимоги до учасників ринку праці через економічні зміни та темпи технологічного розвитку [17]. Підготовка робітничих кадрів в Україні породжує серйозні дискусії через зростання дефіциту фахівців у різних галузях економіки. Насущною стає проблема побудови нової системи професійної освіти, яка враховуватиме світові тенденції та потреби ринку праці. У цьому контексті важливо використовувати досвід провідних країн у підготовці робітничих кадрів, і Європейський Союз є лідером завдяки дуальній системі професійної освіти.

На сьогодні дуальна система підготовки кадрів є однією з найефективніших у світі та застосовується у більш ніж 60 країнах. Згідно з Міжнародною стандартною кваліфікацією ЮНЕСКО, дуальна освіта – це організований навчальний процес, що об'єднує часткову зайнятість на виробництві та навчання з неповним навантаженням в традиційній шкільній і університетській системі [18].

Поняття "дуальна освіта" розглядається як модель організації професійної підготовки, яка включає в себе практичну частину навчання на робочому місці та теоретичну частину в професійних навчальних закладах. Дуальна система професійної підготовки набула широкої популярності та визнання у світовій практиці професійної освіти [19].

Ця система передбачає підготовку фахівців відповідно до законодавства про професійну освіту і об'єднує два різних середовища - підприємство і професійний заклад освіти. Обидва середовища спільно сприяють підвищенню якості професійної підготовки здобувачів освіти, зацікавлені у результативності та змісті навчання.

В дуальній системі педагогічна взаємодія підприємства та навчального закладу виражається у створенні сфери "експериментально-конструктивного навчання", де професійно-практичне навчання та професійно-теоретичне навчання переплітаються. Заклад освіти, окрім професійно-теоретичного навчання, також забезпечує теоретичне навчання без професійної спрямованості.

Дуальна система забезпечує тісний зв'язок між професійним навчанням та виробничою сферою, реагуючи на зміну потреб та враховуючи тенденції розвитку. Загалом, вона підсилює практичну спрямованість навчання та підвищує професійну мобільність випускників, впроваджуючи принципові зміни у організації освітнього процесу, які базуються на поєднанні теоретичної підготовки та виробничої практики протягом усього навчального року[1].

Проаналізуємо й інші ключові поняття професійної підготовки.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури підтверджують відсутність узгодженого розуміння поняття "підготовка". Зокрема, М. Васильєва[18]. визначає її як процес формування та вдосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання завдань в ході навчання, самоосвіти або професійної освіти. В той же час, С. Головін [134].розглядає підготовку як процес готовності особистості до опанування конкретної професії та виконання відповідної професійної діяльності на високому рівні.

У літературі поняття "підготовка" визначається як система заходів, спрямованих на формування знань, умінь та навичок у майбутнього суб'єкта професійної діяльності [23]. Н. Ничкало [98] розглядає підготовку як складний педагогічний процес формування високорівневих професійних знань, умінь та навичок, що відповідають вимогам науково-технічного прогресу та сприяють вихованню соціально-активних членів суспільства з науковим світосприйняттям та творчим мисленням. А. Алексєєва [5] розглядає підготовку як спеціально організований процес формування готовності до виконання майбутніх завдань, визначаючи це як наявність компетенції, знань, умінь та навичок, необхідних для успішного виконання завдань. За нашим переконанням, підготовка - це освітній процес, що спрямований на формування та вдосконалення професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для майбутньої професійної діяльності фахівця.

Поняття «професійна підготовка» в науково-практичній літературі також має різні тлумачення. За педагогічним словником це поняття трактують як «систему професійного навчання, метою якої є прискорене набуття тими, хто навчається, навичок, необхідних для виконання певної роботи або ж групи робіт». Також часто розглядають професійну підготовку як «сукупність уже отриманих людиною спеціальних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії» [28]. Професійну підготовку також потрактовують як «систему організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості, системи знань, навичок, вмінь і професійної готовності, що, в свою чергу, визначається як суб'єктивний стан особистості, яка вважає себе здатною і підготовленою до виконання певної професійної діяльності та прагне її виконувати [20].

Професійна підготовка кваліфікованих робітників є важливою ланкою для розвитку та процвітання різних галузей промисловості. Цей процес визначається системою комплексних заходів, спрямованих на формування та удосконалення навичок, знань та ефективних робочих практик у працівників.

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, інновації стають ключовим фактором для конкурентоспроможності підприємств. Професійна підготовка грає важливу роль у забезпеченні кадрового резерву, здатного впроваджувати нові технології та вдосконалювати виробничі процеси. Кваліфіковані робітники стають групою фахівців, яка забезпечує необхідний рівень експертизи та продуктивності в промислових галузях.

Важливість професійної підготовки особливо відчувається в сферах важкої промисловості, де висока точність, вміння працювати з сучасним устаткуванням та безпека на робочому місці є невід'ємними елементами успішної діяльності. Ретельно підготовлені фахівці забезпечують ефективне використання ресурсів та мінімізацію ризиків, що є важливим для збалансованого функціонування виробництва.

Важливість професійної підготовки кваліфікованих робітників також виявляється в підтримці інноваційного потенціалу економіки. Робітники з високим рівнем експертності та технічного розуміння здатні прискорювати темпи науково-технічного прогресу та впроваджувати новаторські ідеї в реальному виробничому середовищі.

Отже, розвиток промисловості та забезпечення її конкурентоспроможності неможливі без якісної підготовки та навчання робітничого персоналу. Професійно підготовлені працівники стають невід'ємною частиною сталого розвитку підприємств та впливають на підвищення ефективності та інноваційності виробництва.

Підготовку кваліфікованих робітників здійснюють у закладах професійної (професійно-технічної освіти), які відіграють ключову роль у формуванні конкурентоздатного та висококваліфікованого робочого контингенту. Ці заклади є основними стовпами, на яких ґрунтується успіх в сфері виробництва та розвитку галузей економіки.

Завданням цих закладів є надання учням широкого спектру знань, які включають теоретичну базу та практичні навички, необхідні для ефективної роботи в обраній сфері. Підготовка кваліфікованих робітників включає в себе вивчення сучасних технологій, робочих процесів та найновіших інновацій, що дозволяє випускникам легко впроваджувати отримані знання на практиці.

Професійна підготовка в цих закладах сприяє формуванню не лише технічних вмінь, але й розвитку креативності, ініціативи та комунікативних навичок, що стають важливими елементами успішного професійного зростання. Учні отримують можливість працювати з сучасним обладнанням, залучати власні ідеї та вирішувати завдання, які відображають реальні виклики у світі праці.

Заохочуючи учнів до активної участі в практичних проектах заклади професійної освіти створюють місце, де теорія перетинається з практикою, що максимально підготовлює випускників до викликів реального виробничого середовища.

Таким чином, підготовка кваліфікованих робітників у закладах професійної та професійно-технічної освіти відкриває двері для кар'єрних можливостей та сприяє ефективному розвитку промисловості та економіки в цілому.

В Україні основними нормативними джерелами, які визначають професії та їх вміст, є такі документи, як «Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010» [30], «Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників (ДКХП)», «Єдиний тарифно-кваліфікаційний довідник робіт і професій робітників» та інші. Визначення, які містяться в «Національному класифікаторі України. Класифікатор професій ДК 003:2010», конкретизують роботу як конкретні завдання та обов'язки, що можуть бути виконані однією особою, тоді як професія розглядається як здатність виконувати схожі види робіт.

Аналіз цих визначень дозволяє розглядати професію як здатність особи виконувати різноманітні види робіт, трудові завдання та обов'язки, переважно в межах одного економічного сектора. Таке розуміння професії враховує не лише конкретні завдання, але і спроможність пристосовуватися до різноманітних трудових викликів у визначеній галузі.

Водночас, професія тісно пов'язана з особистістю людини та її індивідуальними рисами, такими як здібності, уподобання, темперамент і інше. Отже, професія визначається як готовність виконувати суспільно значущу діяльність, що трансформує оточуючий світ і максимально реалізує творчий, інтелектуальний та духовний потенціал особистості. Як соціальний процес, вона взаємодіє з конкретними об'єктами, інструментами та результатами праці, які стають засобом взаємодії людей з оточуючим середовищем, втілення суспільних відносин і засобом індивідуального розвитку. У визначенні "професія" міститься зміст, який об'єднує особистісний та діяльнісний аспекти праці. Розглядаючи професію як сукупність видів робіт, можна зробити висновок про її складну структуру, де окремі частини розрізняються за наявністю спільних об'єктів, предметів і

інших характеристик. Фактично, можна визнати модульну побудову змісту професії.

В Україні створена Національна рамка кваліфікацій. Її цінність полягає в тому, що вона сприяє особі, яка отримує робітничу професію, у самостійному виборі траєкторії навчання та розробці кар'єрного плану. Забезпечується можливість переходу на інший кваліфікаційний рівень без перешкод, враховуючи послідовність професійно-технічної та вищої освіти (враховуючи відсутність чіткого взаємозв'язку в сучасних системах). Також, рамка підтверджує та забезпечує врахування отриманих знань та навичок в процесі працевлаштування або професійної підготовки для подальшого навчання на відповідному кваліфікаційному рівні.

Національна рамка кваліфікацій дозволяє визначати рівні кваліфікації, спираючись на єдиноначальні принципи та критерії для опису всіх кваліфікаційних рівнів. Вона забезпечує широкий обсяг кваліфікацій, розумно узгоджений, і дозволяє залучати роботодавців та їх асоціації до участі у розробці навчальних планів і програм. Основою кваліфікацій є функції робітника, виражені у компетенціях, в той час як кваліфікаційні рівні визначаються на підставі знань та навичок. Національна рамка кваліфікацій відіграє вирішальну роль у підтримці реформ у галузі професійної освіти і навчання.

ПТНЗ визначає форми, засоби і методи навчання та виховання своїх учнів чи слухачів, дотримуючись законодавства України, Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах та власного статуту.

Професійно-технічна освіта може включати різноманітні напрямки, такі як природничо-математична, гуманітарна, фізична, загальнотехнічна, професійно-теоретична і професійно-практична підготовка.

Природничо-математична, гуманітарна, загальнотехнічна, професійно-теоретична підготовка забезпечується відповідними спеціалізованими навчальними кабінетами, аудиторіями та лабораторіями [29].

Професійно-практична підготовка включає в себе виробниче навчання, виробничу, переддипломну (передвипускную) практику та здійснюється у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, трактородромах, а також у навчально-виробничих підрозділах, навчальних господарствах, або на робочих місцях на виробництві чи в сфері послуг. Ця підготовка може відбуватися за допомогою таких форм:

Уроки виробничого навчання (практичного водіння) у ПТНЗ.

Уроки виробничого навчання на виробництві чи в сфері послуг.

Виробнича практика на робочих місцях на виробництві чи в сфері послуг.

Переддипломна (передвипускна) практика на виробництві чи в сфері послуг.

Інші форми професійно-практичної підготовки.

Усі ці форми професійно-практичної підготовки учнів чи слухачів здійснюються в тісному взаємозв'язку з виробництвом корисної продукції чи наданням оплачуваних послуг відповідно до законодавства України.

Після завершення навчання випускники освітньо-кваліфікаційний рівень. Відповідно до Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), «кваліфікований робітник» – це «освітньо-кваліфікаційний рівень робітника, який на основі повної або базової загальної середньої освіти здобув спеціальні вміння та знання, має відповідний досвід їх застосування для вирішення професійних завдань у певній галузі народного господарства» [31].

Кваліфікований робітник – це фахівець, який має спеціалізовані знання, високий рівень навичок та досвід в конкретній галузі праці чи професії. Така особа володіє глибоким розумінням технічних аспектів своєї діяльності і здатна виконувати завдання, пов'язані з її фахом, на високому рівні ефективності.

Визначення кваліфікованого робітника включає такі характеристики: має глибокі та широкі знання у своїй області (технічні, наукові, інженерні, артистичні, медичні або інші специфічні знання); володіє високим рівнем

професійних навичок, необхідних для виконання завдань у своїй (ремонт, конструювання, програмування, творчість чи інші навички); має практичний досвід роботи в своєму професійному напрямку, що дозволяє ефективно вирішувати завдання та впроваджувати інновації; має здатність працювати самостійно, приймати рішення та виявляти ініціативу в роботі; відповідає за якість своєї роботи та своєчасне виконання завдань; прагне до постійного вдосконалення, вивчає нові технології та методи роботи в своїй області.

Такий робітник відіграє важливу роль у розвитку та успіху певної галузі промисловості чи сфери послуг.

У сучасних умовах змін в соціально-економічному середовищі професійна (професійно-технічна) освіта вимагає неперервного оновлення навчального матеріалу та методології проведення навчальних заходів. Успішність таких підходів залежить від постійного моніторингу можливостей навчального закладу, своєчасного вивчення попиту на нові компетентності висококваліфікованих фахівців на ринку праці, а також ефективної взаємодії між виробництвом і професійно-технічними освітніми закладами у вдосконаленні змісту та методів професійної підготовки робітничих кадрів, щоб адаптувати їх до інноваційних процесів в економіці. Ключовими факторами є також постійне підвищення кваліфікації педагогічних працівників та їхній готовності до впровадження сучасних освітніх технологій.

Професійна підготовка майбутніх фахівців у закладах професійно-технічної освіти (ЗП(ПТ)О) за дуальною формою здобуття освіти є ключовим елементом, що визначає ефективний розвиток робітничого потенціалу та конкурентоспроможність національного ринку праці. Дуальна форма освіти вирізняється тісним партнерством між навчальним закладом і підприємствами, що дозволяє майбутнім фахівцям отримувати практичні навички та знання безпосередньо на робочому місці.

Важливість цього підходу полягає в тому, що він сприяє вирішенню актуальних завдань, що стосуються відповідності кваліфікаційних вимог

ринку праці, забезпечення робітників актуальними та конкурентоспроможними навичками, а також встановленню ефективного взаємодії між освітнім сектором та промисловістю. Студенти, здобуваючи освіту за дуальною формою, отримують не лише теоретичні знання, але й практичний досвід, що сприяє їхній успішній інтеграції в робоче середовище.

Такий підхід до професійної підготовки не лише підвищує якість освіти, а й сприяє підтримці потреб галузей промисловості, формує висококваліфікованих спеціалістів, які готові до викликів інноваційного сучасного ринку праці. Такий комплексний підхід до навчання сприяє створенню динамічної та конкурентоспроможної робітничої сили, що визначає успіх розвитку сучасного суспільства.

Як бачимо актуалізація ролі підготовки педагогів для навчання учнів за дуальною формою має велике значення у контексті сучасних освітніх викликів та розвитку дуальної освіти. Педагоги, що готуються до навчання учнів за дуальною формою, повинні володіти специфічними навичками та компетенціями. Це включає у себе розуміння особливостей партнерського взаємодії з підприємствами, організацію практичного навчання та оцінювання результатів у реальних виробничих умовах. Вони мають вміти актуалізувати навчальні плани та програми відповідно до змін на ринку праці. Розуміння сучасних тенденцій, технологічних інновацій та вимог до фахівців є ключовим для ефективного навчання за дуальною формою. Педагоги повинні вміти встановлювати та підтримувати ефективні партнерські відносини між навчальним закладом і підприємствами. Це означає спільне планування навчальних програм, організацію стажувань та практик, а також взаємодію для підготовки студентів до конкретних завдань на робочому місці. Дуальна форма освіти передбачає активну участь учнів у виробничих процесах. Педагоги повинні розвивати навички самостійності, комунікації та розв'язання завдань учнів, сприяючи їхньому професійному і особистісному розвитку.

Педагоги відіграють ключову роль у виявленні індивідуальних потреб учнів, сприяючи їхньому професійному зростанню, підготовці до ринку праці та вирішенню професійних етичних питань.

Підготовка майбутніх педагогів професійного навчання в ЗВО до навчання учнів ЗП(ПТ)О за дуальною формою покликана забезпечити високу якість професійної підготовки, адаптованої до сучасних вимог ринку праці та спрямованої на розвиток конкурентоспроможних фахівців.

1.3. Міжнародний досвід впровадження дуальної освіти

Система професійної освіти та навчання в Європі є дуже різноманітною, кожна країна впроваджує власні особливості в її застосуванні. Європейські політики та інші зацікавлені сторони визнали важливість професійної освіти та навчання в різних формах, чи то мова йде про дуальну освіту, чи на робочому місці. Щоб підкреслити своє зобов'язання, країни взяли на себе спільні цілі щодо своїх стратегій освіти та навчання. Глобалізована економіка призвела до глобальної конкуренції, яка є важливим фактором постійного стратегічного вдосконалення. Продуктивність праці є фундаментальною для економічного зростання, однак європейська продуктивність нижча, ніж у світових конкурентів, і Європі критично не вистачає професійних робітників, особливо здатних використовувати нові технології. На європейському рівні існують різні рівні відкритості до впровадження дуальної освіти. Національні освітні стратегії та політика щодо впровадження дуальної освіти в межах професійної освіти та навчання дещо гнучкі через умови та особливості середовища. Деякі країни давно усвідомили необхідність оптимізації своєї системи професійної підготовки, взаємодіючи з усіма зацікавленими сторонами та створюючи регуляторний каркас, який стимулює розвиток якісної професійної підготовки. Немає освіти та професійної підготовки без економічних партнерів, які мають мотивацію активно брати участь у цьому.

Еталоном досліджуваної системи професійної підготовки є система Німеччини [22].

Однією з ключових особливостей подвійних програм є включення компаній, які зазвичай відповідають за навчання. У традиційній дуальній системі апренти відвідують професійно-технічні школи, доповнюючи своє навчання на підприємстві. Корінь цього підходу сягає середньовічної історії, коли гільдії ремісників регулювали освітній процес для підготовки підмастерів та майстрів. У 19 столітті традиційні професійно-технічні школи виникли внаслідок суспільної та освітньої політики. Підмастери були зобов'язані відвідувати ці школи для розширення загальної освіти, і в них поступово введено професійні предмети.

Таке походження дуального підходу базується на ідеї проведення практичних занять в компанії, паралельно з передачею теорії (та загальноосвітніх предметів) в школі. В Німеччині ця система була організована великою конференцією у 1920 році, що визначила поточну структуру. В цей же період промисловість систематично почала впроваджувати систему навчання. Системи професійної освіти в німецькомовних країнах базуються на схожій традиції та структурі однак правила та управління відрізняються.

Дуальна система навчання в Австрії – це програма учнівства, яка охоплює два місця навчання: підприємство (80% навчального часу) і професійна школа (20% навчального часу) на протязі 4 років. Більше 200 юридично визнаних професій учнівства охоплюють галузі торгівлі, комерції, промисловості, сільського та лісового господарства. Правова база визначена Законом про професійне навчання (Berufsausbildungsgesetz). Міністерство науки, досліджень та економіки (BMWF) регулює це навчання, видаючи нормативні акти та розпорядження.

Положення про навчання включає професійний профіль, навчальний план, який є своєрідною програмою для підприємства, що описує професійні навички та знання за роками навчання, і правила для іспиту. Нові регульовані

професії визначають вимоги та описують діяльність, яку учень повинен володіти. Національні правила навчання забезпечують єдиний мінімальний стандарт навчання. Близько 35 000 компаній беруть участь у цій системі [24].

Підприємства забезпечують навчання на власний кошт і на громадських засадах. Учні та роботодавці укладають договір про навчання, який є основою професійного навчання за дуальною системою. Учні зобов'язані відвідувати професійно-технічні школи, а оплата праці залежить від колективного трудового договору та може змінюватися відповідно до професії учня.

Витрати на професійну підготовку зменшують оподатковуваний прибуток підприємства, і є підтримка у вигляді субсидій для навчання учнівства. Підмайстри мають повне соціальне страхування, включаючи медичне страхування, нещасний випадок, пенсію та безробіття.

Під час закінчення періоду навчання випускний іспит (Lehrabschlussprüfung) підтверджує готовність кандидата виконувати відповідну діяльність для зайнятості. Іспит включає практичну та теоретичну частини і складається перед комітетом, в який входять представники роботодавців та працівників. Організацією іспиту займаються регіональні палати економіки. Унікальна особливість австрійської системи подвійного учнівства полягає в тому, що учні можуть отримати дві однакові професійні кваліфікації одночасно.

Нормативні документи Німеччини встановлюють цілі, зміст і структуру розкладу професійної освіти та навчання в двох місцях навчання. Компанії керуються положеннями про навчання, а професійно-технічні школи регулюються рамковими навчальними планами. Немає нормативних актів, які б об'єднували обидві сфери (наприклад, інтегрований план навчання та навчання) або які однаково дійсні для обох місць навчання; це, ймовірно, пов'язано з тим, що федеральна структура та юрисдикція Німеччини розподіляються між федеральним урядом і урядом земель. Федеральний уряд відповідає за правила навчання (зазвичай Федеральне міністерство економіки та енергетики) на основі Закону Німеччини про професійну підготовку 1969 (з

поправками у 2005 році; охоплює, серед іншого, наступну підготовку учнівства: промисловий службовець, спеціаліст з інформаційних технологій) або на основі Ремісничого кодексу 1953 року (з поправками внесено у 2004 році; охоплює, серед іншого, наступну підготовку учнівства: технік-електронник, столяр). Відповідно до розділу 5 Закону про професійну підготовку Німеччини або розділу 26 (BMBWF, 2005) Ремісничого кодексу, наступні п'ять пунктів повинні бути встановлені в правилах навчання: назва професії та визнане учнівство, тривалість професійно-технічної освіти та навчання (як правило, не більше трьох років і не менше двох років), цілі професійного профілю/навчання (професійні навички, знання та здібності), структура системи учнівства/навчання (план, що включає зміст та розклад передачі професійних навичок, знань і навичок), вимоги до іспитів. Навчальні програми професійно-технічних шкіл розроблені для 16 земель (Länder) міністерствами освіти 16 штатів. Це означає: наразі існує бл. 330 визнаних професійних тренінгів із прибіл. 330 федеральних положень про навчання (перший рівень), які ведуть до 330 професій. Через юрисдикцію штатів над їхньою освітньою політикою кожен штат теоретично може випустити власну навчальну програму (другий рівень) для шкільної професійної освіти ($330 \times 16 = 5280$). Цей підхід у минулому споживав величезну кількість часу для кожного штату (землі) і призвів до різної шкільної професійної освіти в різних штатах. З цієї причини була встановлена така система: нові та подальші розробки навчальних програм для професійної освіти в школах координуються Постійною конференцією міністрів освіти та культури (КМК), добровільний координаційний орган для 16 державних міністерств без конституційного статусу (перший з'їзд у 1948 р.). Розроблені навчальні програми, так звані рамкові навчальні програми КМК, згодом приймаються кожним із державних міністерств (зазвичай без внесення будь-яких подальших змін). Нові та подальші розробки правил навчання для професійного навчання на підприємствах здійснюється Федеральним інститутом професійного навчання (BIBB; заснований у 1970 році) від імені Федерального міністерства.

Хоча єдиного правила для двох місць навчання немає, у 1972 році було укладено офіційну угоду між федеральним урядом і КМК (або урядами штатів). Ця угода визначає, що нова та подальша розробка правил навчання та нова та подальша розробка рамкових навчальних програм КМК координуються одна з одною та разом із відповідними експертами, відповідальними за нову та подальшу розробку правил. Експерти Федерального інституту професійного навчання (BIBB), як правило, є представниками асоціацій роботодавців і працівників. Це означає, що правила навчання для компаній розробляють представники промисловості чи ремесла. Експерти КМК, як правило, є викладачами професійно-технічних шкіл. Формально-адміністративна угода 1972 року стала важливим кроком у подоланні формальної подвійності юрисдикцій. Угода була необхідним кроком для інтеграції окремих юрисдикцій в одну об'єднану систему і для того, щоб її навіть називати дуальною системою. Це був необхідний крок, але він не був цілком достатнім [25]. Цю оперативну роль було надано палатам наприкінці 19 століття. Таким чином, вони контролюють компанії та відповідають за проведення випускних іспитів. Таким чином, дуальна система Німеччини є системою професійного навчання на базі компанії з додатковим обов'язковим компонентом професійної освіти. Цей компонент складається з неповних шкіл, які перебувають під наглядом державних органів [26].

У 2004 році оновлений Закон про професійну підготовку приніс серйозні зміни в освітній сектор Швейцарії. Після цих змін загальна освіта та професійно-технічна освіта стали окремими системами, як у Німеччині. Обов'язки були розподілені між різними інституціями та рівнями (національним і місцевим), як і в Німеччині. Починаючи з 2004 року, дві системи були розмежовані на академічну систему та неакадемічну систему (загальна освіта, професійно-технічна освіта та освіта за межами корпоративного навчання). Згідно з новими правилами, центральний уряд має відповідальність регулювати всю неакадемічну освіту, яка слідує за початковою середньою освітою; це означає, що вони контролюють освіту, яка

відбувається після завершення програм обов'язкової освіти. Зміни до конституції штату, які відбулися в 1999 році, були необхідні, щоб уможливити цю єдину відповідальність. Новий закон проголошує, що центральний рівень, регіональний рівень та організації роботи (особливо соціальні партнери та асоціації професій) повинні співпрацювати один з одним. Зараз професійно-технічна освіта інтегрована в загальну освітню систему, але водночас орієнтована на потреби компанії. Працевлаштування, трудові навички та особистий розвиток молоді є однаковими цілями. Поєднання теоретичного та практичного навчання було інтегровано в шкільну освіту, а випускні сертифікати уніфіковано.

Дворічна програма, яка завершується федеральним професійним сертифікатом, була спеціально створена для людей з труднощами в навчанні та осіб з обмеженими можливостями. Після завершення цієї програми студенти можуть продовжити три- або чотирирічну програму; таким чином, це не глухий кут. Федеральний сертифікат також можна отримати без формальної освіти, хоча компетенції мають бути підтвержені, спеціальний іспит не обов'язково потрібен. Тому компетенція попереднього навчання визнається без дискримінації. Обов'язки чітко визначені для трьох зацікавлених сторін: конфедерації, професійних організацій і кантонів [27]. Конфедерація відповідає за стратегічне управління та розробку та має завдання:

- Забезпечення якості та подальший розвиток швейцарської системи професійно-технічної освіти.
- Порівнянність та прозорість курсів по всій Швейцарії.
- Введення в дію близько 230 розпоряджень щодо ПТО
- Визнання навчальних курсів для вчителів, інструкторів, інструкторів та екзаменаторів у межах Секторів ПТО та професійної освіти, а також навчальні курси для консультантів з професійної, освітньої та кар'єрної орієнтації.
- Визнання іноземних кваліфікацій.

- Оплата однієї чверті видатків державного сектору для системи профтехосвіти.

- Сприяння інноваціям та підтримка конкретних видів діяльності в суспільний інтерес» [27].

Професійні організації несуть відповідальність за зміст навчання та учнівство та мають завдання:

- Встановлення змісту навчання програм ПТО.
- Встановлення національних кваліфікаційних процедур для програм ПТО.
- Створення посад для учнівства.
- Розробка нових навчальних курсів.
- Організація галузевих курсів.
- Управління коштами [27].

Кантони несуть відповідальність за реалізацію та нагляд і мають такі завдання:

- Імплементация Федерального закону про професійну та професійну освіту та підготовку (VPETA).
- Нагляд за навчанням і професійно-технічними школами.
- Надання професійних, освітніх послуг і послуг з професійної орієнтації.
- Створення варіантів, які готують молодь людей для зарахування до програм ПТО.
- Видача дозволів, що дозволяють приймаючим компаніям брати учнів та/або слухачів.
- Маркетинг учнівства.
- Забезпечення навчання інструкторів учнівства в приймаючих компаніях [27].

На рівні конфедерації в Швейцарії також існує Швейцарський федеральний інститут професійної освіти та навчання (SFIVET). Цей інститут в основному забезпечує підготовку вчителів, інструкторів та екзаменаторів і

бере участь у дослідницьких та інноваційних програмах. Тому цю роль не можна порівняти з Федеральним інститутом професійної освіти та навчання Німеччини (BIBB). BIBB, серед іншого, відповідає за організацію розробки нових професійних профілів і правил навчання або їх перегляд разом із соціальними партнерами. Ще одним загальним завданням BIBB є сприяння дослідженням професійної підготовки за допомогою наукових досліджень. Фінансові правила також були змінені, і професійна освіта тепер розглядається як загальна освіта; це означає, що субвенції більше не виплачуються. Швидше, професійно-технічна освіта тепер є частиною системи в цілому, а фінанси розраховуються на основі результатів (скільки людей отримали освіту) та інновацій (які внески необхідні для покращення системи). Крім звичайних внесків компанії для полегшення фінансування навчання компанії, був винайдений інший інструмент: галузеві фонди професійного навчання. Ця нова практика вимагає, щоб усі компанії, що працюють в одному секторі (а не лише ті компанії, які пропонують стажування), платили до галузевого фонду професійного навчання. Робочі організації можуть подати заявку на державному рівні про створення такого фонду. Ця програма, однак, не є автоматизмом. Наприклад, 30% компаній у певному секторі повинні пропонувати стажування. Якщо цей рівень буде досягнутий, можна створити асекторальний навчальний фонд [27].

Інші країни, такі як Румунія чи Болгарія, лише нещодавно прийняли закони, щоб дозволити застосування дуальної освіти на національному рівні. Тим не менше, приклади успішної практики починають з'являтися, сигналізуючи про зміну національної стратегії. Застосування дуальної освіти в Румунії головним чином взяли на озброєння німецькі особливості через особливості економічного середовища, яке піонеризувало цю форму освіти в Європі. У 2006 році Європейська Рада прийшла до висновку, що професійна підготовка через дуальну освіту є відмінною інвестицією, яка генерує високий дохід, що перевищує витрати, і надає довгостроковий позитивний ефект ефективності та продуктивності

Порівняння показує, що дуальні системи можуть мати різні конфігурації:

- Законодавство (інтегроване/відокремлене): у деяких країнах (наприклад, Швейцарія) один закон про інтегроване професійне навчання регулює всю систему ПТО. В інших (наприклад, Німеччині) багато окремих актів (наприклад, закон про професійну підготовку, акти про освіту 16 земель, закон про медсестринство) регулюють систему ПТО.

- Управління (уніфіковане/розділене): у деяких країнах (наприклад, Швейцарія) повторна відповідальність за Система ПТО уніфікована на національному політичному рівні. В інших країнах (наприклад, Німеччина) обов'язки розподілені: різні суб'єкти мають лише часткову відповідальність.

- Компетентні органи (державна/економіка): усі країни контролюють систему на регіональному рівні, але компетентні органи різні: система ПТО є в деяких країнах (напр. Швейцарія), що контролюється державними установами; в інших (наприклад, Австрія, Німеччина) він контролюється представниками економіки (зазвичай палатами).

- Представники роботодавців (соціальні партнери/професійні асоціації): у деяких країнах (наприклад, Австрія, Німеччина) соціальні партнери (асоціації роботодавців) і профспілки є центральними представниками роботодавців; в інших (наприклад, Швейцарія) основними представниками є професійні асоціації (проте асоціації роботодавців і профспілки також зазвичай беруть участь

Субсидії (так/ні): у деяких країнах (наприклад, Австрія) доступні певні субсидії, тоді як в інших країнах (наприклад, Німеччина, Швейцарія) субсидії компаніям не виплачуються.

- Проміжні організації (так/ні): у деяких країнах (наприклад, Австрія, Німеччина) існують проміжні організації (наприклад, палати) між державою та економікою; в інших (наприклад, у Швейцарії) ця проміжна організація не існує.

- Професійно-технічна освіта та вища освіта (проникність/бар'єри): у деяких країнах (наприклад, Австрія, Швейцарія) учні можуть підготуватися до іспиту, що надає доступ до вищої освіти, під час або наприкінці навчання. . Тому система є проникною. В інших (наприклад, Німеччина) для отримання доступу до вищої освіти необхідний повний курс після стажування. Тому система створює освітні бар'єри.

- Витрати на навчання (вигоди/втрати): передбачається, що учні також є продуктивними. Цей внесок у виробництво зменшує валові витрати компаній. У деяких країнах (наприклад, у Швейцарії) прибуток перевищує витрати. Компанії в середньому отримують чисту вигоду від системи. В інших (наприклад, Німеччині) прибуток нижчий за витрати. Компанії отримують в середньому чистий збиток від системи. Це викликає питання, який тип учнівства чи дуального навчання є економічно ефективним [23].

З даного аналізу можна зробити висновок, що ідентифіковано два різних типи дуальних систем: об'єднана та скоординована дуальна система під державною відповідальністю із спільною компетенцією між державою та економікою (наприклад, Швейцарія) та розділена дуальна система під державною відповідальністю, але головним чином регулюється економікою (наприклад, Німеччина).

Закордонний досвід дуальної системи професійної підготовки, зокрема Німеччини, екстрапольований у вітчизняній системі професійної освіти.

Висновки до розділу 1

Важливою характеристикою сучасного етапу розвитку професійної освіти є інтеграція, відображаючи зміни в змісті та структурі системи освіти, а також взаємодію з виробничою сферою. Ключовим напрямком є адаптація структури освіти до потреб сучасної економіки та інтеграція України в європейський економічний та культурний простір.

Освіта виступає інструментом для визначення стратегій реформування різних галузей економіки. Важливо впроваджувати передові технології у всі

галузі виробництва та враховувати потреби у засвоєнні комплексних вмінь та навичок. Практичний компонент професійної підготовки має бути посилено для навчання майбутніх фахівців.

Високоякісна освіта визнається як найважливіший пріоритет для держави, особливо в контексті досягнення сталого розвитку. Освітні політики мають відповідати суспільним потребам та вимогам, сприяти розвитку інтелектуальних ресурсів і системи науки.

Національна економічна стратегія вказує на системні проблеми у сфері освіти, такі як якість та зміст навчання, несоответствие потребам ринку праці, застарілі матеріально-технічні бази та низька ефективність управління. Ці проблеми вимагають комплексних перетворень, включаючи оптимізацію мережі закладів, оновлення матеріально-технічної бази і вдосконалення якості професійної освіти.

Професійна освіта визначається як частина "людського капіталу", що взаємодіє з розвитком суспільства. Важливо, щоб вона оперативно відповідала на вимоги виробництва і науково-технічні виклики, навчала висококваліфікованих фахівців і сприяла соціальному прогресу.

Одним з ключових пріоритетів Уряду в галузі освіти є підвищення якості навчання, зокрема у сфері професійної освіти. Це спрямовано на створення висококваліфікованих працівників, які зможуть відповідати сучасним вимогам ринку праці на високому рівні

У стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року намічено ключові завдання для модернізації системи. Основна мета полягає в створенні оптимальних умов для розвитку здобувачів освіти як всебічно розвинених особистостей та кваліфікованих робітників. Стратегічне бачення передбачає формування ціннісних орієнтацій та компетентностей для успішної самореалізації та виховання відповідальних громадян.

Державна політика у цій сфері має за мету гарантування конституційних прав громадян на освіту та створення умов для широкого вибору закладів

професійної (професійно-технічної) освіти. Основний фокус - забезпечення якісної професійної освіти з подальшим працевлаштуванням, щоб система була конкурентоспроможною та відповідала потребам ринку праці та особистості у професійній реалізації.

Професійна освіта в Україні переживає важливі трансформації, спрямовані на адаптацію до вимог сучасного суспільства та ринку праці. Однією з ключових тенденцій є постійна модернізація змісту навчання, щоб враховувати новітні технології та зміни в економіці.

Важливий напрямок - це дуальна освіта, яка дозволяє здобувачам освіти отримувати практичний досвід безпосередньо на робочому місці.

Система "дуальної форми здобуття професійної освіти" представляє собою метод, в якому теоретичні знання отримуються в навчальних закладах під керівництвом педагогів, а практична підготовка здійснюється безпосередньо на виробництві. Цей підхід відрізняється від простого "практичного відпрацювання", оскільки його основою є не лише закріплення теорії на практиці, але й активне навчання в умовах виробництва.

Концепція "дуальної освіти" розглядається як модель організації професійної підготовки, що включає в себе практичну частину навчання на робочому місці та теоретичну частину в професійних навчальних закладах. Ця система отримала широке визнання та популярність у світовій практиці професійної освіти.

Така система передбачає підготовку фахівців відповідно до законодавства про професійну освіту, об'єднуючи два середовища - робоче місце і професійний навчальний заклад. Обидва цих середовища спільно сприяють підвищенню якості професійної підготовки студентів і зацікавлені в досягненні конкретних результатів та змісті навчання.

У дуальній системі педагогічна взаємодія між підприємством та навчальним закладом виявляється у створенні "експериментально-конструктивної навчальної сфери", де практичне та теоретичне професійне навчання переплітаються. Окрім професійно-теоретичного навчання, заклад

освіти також забезпечує теоретичну підготовку без конкретної професійної спрямованості.

У зв'язку з економічною кризою та високою безробіттям серед молоді, розвиток навичок стає пріоритетним напрямком у багатьох країнах. Це пов'язано з великим інтересом з боку політичних рішень та тісними зв'язками між ПТНЗ, економічною міцністю та соціальними питаннями, пов'язаними з працевлаштуванням. Поточна дискусія викликала зростаючий міжнародний інтерес до системи дуальної освіти в Європі та спричинила тенденцію передачі таких систем ПТНЗ, або їх частини, до іноземних країн. У порівняльній перспективі були проаналізовані три подвійні моделі в Європі з довгою традицією (Австрія, Німеччина та Швейцарія). У наших оглядах ми додали ще дві країни: Нідерланди та Норвегія. Заради обмеженого обсягу, ці країни не розглядалися в глибокому аналізі. Були виділені наступні виміри: структура та управління системою подвійної професійної освіти. Порівняння показало, що дуальні системи можуть мати різні конфігурації: законодавство (інтегроване/розділене), роль політики (єдина/розділена), компетентні органи на регіональному рівні (державна/економіка), представники світу праці (соціальні партнери/професійні об'єднання), субсидії (так/ні), проміжні органи (так/ні), професійна освіта та вища освіта (проникність/бар'єри) та витрати на навчання (вигоди/збитки). З цих спостережень можна зробити висновок, що можна визначити два різні типи систем дуальної професійної освіти: єдина система дуальної професійної освіти під відповідальністю держави з поділом компетенції між державою та економікою (наприклад, Швейцарія), та розділена система дуальної професійної освіти під відповідальністю держави, але в основному керована економікою (наприклад, Німеччина).

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

2.1. Особливості організації підготовки здобувачів освіти за дуальною формою в ЗП(ПТ)О

Впровадження системи дуальної освіти передбачає реалізацію комплексу заходів для встановлення взаємовигідних відносин між навчальними закладами та роботодавцями. Ці заходи спрямовані на забезпечення практичної підготовки студентів для самостійної професійної діяльності та їх соціальної адаптації у трудових колективах. Важливим елементом є створення рівноправного партнерства між навчальними закладами, роботодавцями та студентами з метою здобуття досвіду практичного застосування компетентностей у реальних умовах професійної сфери.

Дуальна форма навчання передбачає отримання практичного досвіду на робочому місці з виконанням завдань, що відповідають трудовому договору. Важливо враховувати, що ця форма освіти не повинна бути розглядана як абсолютний стандарт і повинна спрямовуватися на адаптацію студента до його першого робочого місця, відповідного його освітній спеціальності та кваліфікації. Головною метою навчального закладу є надання студенту компетентностей, які дозволять йому ефективно адаптуватися до різноманітних економічних і технологічних змін [6].

Організація підготовки здобувачів освіти за дуальною формою в ЗП(ПТ)О здійснюється відповідно до «Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» [6], «Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти» [32], «Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» [29].

В дуальній освіті залучені заклад освіти і здобувач освіти (рис 2.1)

Рис. 2.1. Трикутник дуальної освіти

Кожен з учасників виконує свої зобов'язання (рис.2.2).

Формування типових моделей дуальної форми здобуття освіти здійснюється на таких засадах:

Заклад освіти разом з роботодавцем приймає рішення про впровадження дуальної форми здобуття освіти, проводить моніторинг потенціалу ринку праці та визначає перелік спеціальностей (професій), для яких будуть розроблятися освітні програми дуальної форми. Затверджується цей перелік, приймаються відповідні внутрішні документи, та призначаються особи (підрозділи), відповідальні за впровадження дуальної форми.

Ініціатива та реалізація переговорного процесу та укладання договорів із сторін закладу освіти та роботодавця. Під час обговорення освітніх програм за фахом, важливо, щоб вони відповідали професійним стандартам та компетентностям, необхідним для майбутніх фахівців. Під час навчання здійснюється постійна комунікація для виправлення можливих недоліків та вирішення проблем, що виникають. Заходи вживаються на основі періодичних

зустрічей і зворотного зв'язку через відповідальних представників сторін або студентів.

Здобувачі освіти обирають дуальну форму, якщо мають бажання та пройшли відбір у роботодавців. Вони укладають тристоронній договір із закладом освіти та роботодавцем. Розподіл годин між теорією та практикою може відрізнятися залежно від особливостей навчання за спеціальністю. Можуть існувати різні моделі для розподілу годин та узгодження змісту навчання, така як блочна модель, де години розподіляються блоками.

Оцінка компетентностей здобувачів проводиться представниками закладу освіти та роботодавців. Завершивши навчання за дуальною формою, студент може отримати професійну повну або часткову кваліфікацію відповідно до встановлених стандартів, що може бути проведено в кваліфікаційному центрі, на підприємстві чи в установі.

Для здобуття професійної освіти за дуальною формою укладається тристороння угода, що оформлюється у письмовій формі та регламентує взаємовідносини між здобувачем освіти, закладом освіти та суб'єктом господарювання з метою організації та проведення дуальної форми здобуття освіти.

Призначається координатор дуальної форми здобуття освіти (координатор закладу освіти, координатор суб'єкта господарювання): особа, відповідальна за організаційний, методичний та документальний супровід дуальної форми здобуття освіти в закладі освіти або суб'єкта господарювання.

На підприємстві призначається наставник: працівник суб'єкта господарювання, який передає свій досвід та знання здобувачам освіти під час практичної підготовки та сприяє їх адаптації до робочого місця.

Професійно-практична підготовка здійснюється наступним чином: частина освітньої програми, яку здобувач освіти виконує в основному на робочому місці в суб'єкта господарювання згідно із укладеним договором про здобуття професійної освіти за дуальною формою та робочим навчальним планом.

<p>Заклад освіти</p>	<ul style="list-style-type: none"> • забезпечує теоретичну підготовку, цілісність освітньої програми навчання, відповідність стандартам освіти та професійним стандартам, несе відповідальність за якість підготовки здобувачів освіти; • має право спільно з роботодавцем визначати освітні програми, за якими організовується освітній процес за дуальною формою здобуття освіти; • відповідає за налагодження співпраці між закладом освіти та роботодавцями, а також подальшу ефективну комунікацію сторін; • проводить відбір підприємств, установ та організацій, що надають місця практичної підготовки за дуальною формою здобуття освіти; • спільно з визначеними роботодавцями розробляє і затверджує навчальний план відповідної освітньої програми; • спільно з визначеними роботодавцями забезпечує узгодження змісту теоретичної та практичної частини програми; • координує навчання здобувача освіти на підприємстві та разом з представником підприємства приймає звіт про результати навчання за дуальною формою здобуття освіти та оцінює результати; • приймає відповідні внутрішні документи, призначає осіб/підрозділи, що відповідатимуть за впровадження дуальної форми здобуття освіти; • організовує обговорення освітньої програми (програм) за дуальною формою здобуття освіти за спеціальністю (професією) із роботодавцями/професійними асоціаціями на предмет відповідності професійним стандартам та вимогам роботодавців до компетентностей майбутніх фахівців.
<p>Роботодавець</p>	<ul style="list-style-type: none"> • може ініціювати налагодження співпраці із закладом освіти щодо підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, в тому числі шляхом ініціювання створення програм дуального навчання; • забезпечує дотримання встановлених законодавством вимог з охорони праці; • разом із закладом освіти бере участь у розробленні та затвердженні освітніх програм та навчального плану; • бере участь у відборі здобувачів освіти на навчання за дуальною формою здобуття освіти; • веде постійний діалог із закладом освіти і здобувачем освіти щодо етапів та результатів навчання шляхом призначення відповідального за співпрацю із закладом освіти за дуальною формою здобуття освіти; • оцінює разом із закладом освіти результати навчання згідно з освітньою програмою; • надає робоче місце здобувачу освіти на підприємстві, в установі чи організації, що передбачає грошову винагороду; • відповідно до законодавства закріплює за здобувачами освіти кваліфікованого працівника; • надає необхідні ресурси та інформаційні матеріали для виконання роботи, створює необхідні умови і можливості для виконання здобувачем освіти навчального плану; • у разі необхідності створює умови для підвищення професійного рівня працівників, що здійснюють навчання здобувачів освіти на виробництві; • спільно з профспілками або їх об'єднаннями вирішують питання умов праці, запровадження та визначення розмірів надбавок, доплат, премій, винагород та інших видів матеріального та морального заохочення для працівників, що здійснюють навчання здобувачів освіти на виробництві
<p>Здобувач освіти</p>	<ul style="list-style-type: none"> • відповідально ставитися до виконання навчального плану згідно з графіком навчального процесу відповідно до цілей та завдань навчання на робочому місці; • дотримуватися правил внутрішнього трудового розпорядку підприємства, установи чи організації; • підтримувати контакт з особою, відповідальною за виконання освітньої програми дуальної форми здобуття освіти, вчасно інформувати роботодавця і представника закладу освіти в разі виникнення проблемних питань; • дотримуватися правил охорони праці, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони; • нести матеріальну відповідальність за обладнання та майно відповідно до укладеного договору; • своєчасно на належному рівні виконувати завдання, покладені на нього під час навчання на робочому місці, та індивідуальні завдання згідно з навчальним планом.

Рис. 2. 2. Зобов'язання учасників дуальної освіти

Організація дуальної форми здобуття освіти у закладі освіти Здійснюється в такому порядку:

Дуальна форма освіти впроваджується відповідно до програм/стандартів професійної освіти для конкретних професій/кваліфікацій та робочих навчальних планів. Ці програми розробляються у співпраці із суб'єктом господарювання та затверджуються відповідно до законодавства та згоди з суб'єктом господарювання.

Групи для отримання професійної освіти за дуальною формою, за рахунок державного чи місцевого бюджету у державних і комунальних навчальних закладах формуються на кількість від 15 до 30 осіб. Наповненість груп у приватних закладах регулюється рішенням керівника закладу. Мінімальна наповненість груп визначається засновником.

Забезпечення робочих місць чи навчально-виробничих ділянок для професійно-практичної підготовки здійснюється суб'єктом господарювання з урахуванням законодавчих вимог у сфері праці та професійної освіти, відповідно до укладених договорів із закладом освіти.

Керівник суб'єкта господарювання призначає координатора/координаторів та наставників для здобувачів освіти. Координатор закладу освіти призначається наказом керівника закладу.

Професійно-теоретична підготовка здійснюється відповідно до положення про навчально-виробничий процес у професійно-технічних навчальних закладах та Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти й відбувається відповідно до освітньої програми.

Здобувачі професійної освіти за дуальною формою проходять державну кваліфікаційну атестацію відповідно до правил, визначених положенням про порядок кваліфікаційної атестації осіб [33], які отримують професійно-технічну освіту.

Заклад освіти та суб'єкт господарювання угоджуються щодо проведення професійної освіти в дуальній формі шляхом укладення договорів.

Заклад освіти, на підставі укладених договорів із суб'єктами господарювання, створює перелік суб'єктів господарювання, що надають здобувачам освіти робочі місця чи навчально-виробничі ділянки для проходження професійно-практичної підготовки. У переліку зазначаються найменування суб'єктів господарювання та кількість робочих місць чи навчально-виробничих ділянок, що надаються кожним суб'єктом господарювання.

Заклад освіти впроваджує дуальну форму здобуття освіти відповідно до наказу керівника закладу освіти.

Здобувач освіти має можливість обирати місце для проходження професійно-практичної підготовки із переліку суб'єктів господарювання, які уклали договори з закладом освіти.

Договір про здобуття професійної освіти за дуальною формою укладається здобувачем освіти (при досягненні ним повноліття) або його законними представниками, спільно з закладом освіти та суб'єктом господарювання.

Суб'єкт господарювання розподіляє здобувачів освіти на робочі місця або навчально-виробничі ділянки відповідно до укладених договорів про здобуття професійної освіти за дуальною формою та вимог освітньої програми/стандарту професійної освіти.

Здобувачі освіти можуть бути включені до штатного розпису працівників суб'єктів господарювання під час здобуття професійної освіти за дуальною формою за умови укладення трудових договорів.

Суб'єкт господарювання веде облік виконаних здобувачем освіти робіт та забезпечує оплату праці за фактично виконаний обсяг робіт відповідно до встановлених систем оплати праці та укладених договорів про здобуття професійної освіти за дуальною формою.

Здобувачі освіти отримують заробітну плату або інші види матеріального заохочення, узгоджені в договорах про здобуття професійної

освіти за дуальною формою, під час професійно-практичної підготовки на робочому місці суб'єкта господарювання.

Заклад освіти та суб'єкт господарювання проводять оцінювання результатів навчання здобувачів освіти.

Заклад освіти після проведення державної кваліфікаційної атестації видає здобувачу освіти документ, який підтверджує його отриману освітню та/або професійну кваліфікацію.

Заклад освіти та суб'єкт господарювання активно беруть участь у вивченні результатів здобуття професійної освіти здобувачами освіти в рамках дуальної форми.

Заклад освіти, за потреби, надає психолого-педагогічну та методичну допомогу наставникам, координаторам дуальної форми та іншим працівникам суб'єкта господарювання.

Засновник закладу освіти має забезпечити можливість для здобувача освіти продовжити здобуття професійної освіти за дуальною формою у разі реорганізації або ліквідації закладу освіти.

Питання, пов'язані із умовами праці, встановленням розмірів надбавок, доплат, премій, винагород для наставників, а також створенням умов для їхнього професійного росту, може бути вирішено суб'єктом господарювання.

Дуальна форма здобуття професійної освіти, яка базується на денній формі, може поєднуватися з іншими інституційними формами отримання професійної освіти.

Фінансування здобуття професійної освіти за дуальною формою може бути забезпечено за рахунок державних та місцевих бюджетів, коштів фізичних та юридичних осіб, інших джерел фінансування, що не суперечать законодавству.

2.2. Методика професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти

Розроблення методики професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти є важливим завданням з кількох причин:

- Дуальна форма освіти набуває все більшої популярності в розвинених країнах через свою ефективність у підготовці кваліфікованих фахівців. Запровадження цієї форми освіти в Україні вимагає налагодження відповідної системи навчання та підготовки педагогів, які зможуть ефективно реалізувати дуальну освіту в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

- Дуальна освіта відрізняється від традиційних форм навчання, оскільки включає в себе практичний виробничий компонент. Педагоги, які працюватимуть в таких програмах, повинні мати високий рівень професійної компетентності та вміння ефективно поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом.

- Розробка методики дозволить стандартизувати підготовку педагогів професійного навчання для дуальної освіти, що сприятиме підвищенню якості освітнього процесу. Методика повинна враховувати специфіку дуальної освіти та передбачати ефективні підходи до навчання та оцінювання студентів.

- Дуальна освіта передбачає активну участь підприємств у процесі навчання здобувачів освіти. Педагоги повинні мати навички співпраці з роботодавцями, вміння враховувати їхні потреби та забезпечувати високий рівень підготовки здобувачів освіти до роботи в обраній галузі.

- Методика повинна допомагати майбутнім педагогам ефективно поєднувати теоретичне навчання з практичним виробничим досвідом, створюючи для здобувачів освіти збалансовану освітню програму.

Таким чином, розробка методики професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти є ключовою для успішної імплементації цього типу освіти в Україні, сприяючи підвищенню якості та реалізації потенціалу кожного здобувача освіти.

Структура методики професійної підготовки майбутніх педагогів для реалізації дуальної форми освіти повинна бути систематизованою та враховувати ключові аспекти цього освітнього підходу. На основі здійсненого аналізу літератури [36; 37; 38; 39; 40; 41; 42; 44] пропонуємо орієнтовну структуру методики:

Вступ: обґрунтування важливості впровадження дуальної освіти в контексті сучасних викликів ринку праці; визначення основної мети методики: підготовка кваліфікованих педагогів для успішного впровадження дуальної форми освіти.

Теоретичний аналіз: ретельний огляд педагогічних теорій та підходів, які можуть бути застосовані в дуальній освіті; аналіз глобальних трендів у професійній підготовці та їх відображення на дуальній освіті.

Основні принципи дуальної освіти: детальний розбір принципів дуальної освіти, таких як взаємодія із підприємствами, практична підготовка та індивідуальне навчання; порівняння із застосуванням в інших країнах та вивчення їхніх найкращих практик.

Професійна компетентність педагогів: детальна ідентифікація ключових компетенцій, які необхідні для ефективного ведення уроків та організації виробничого навчання; розробка індивідуальних планів розвитку компетентностей для педагогів.

Організація навчального процесу: створення конкретної програми для кожного професійного напрямку, включаючи теоретичні заняття та практичні справи; розробка методів взаємодії із підприємствами та планів виробничого стажування.

Взаємодія зі здобувачами освіти: застосування інтерактивних методів навчання та створення зручних для студентів умов; організація системи зворотного зв'язку для постійного удосконалення процесу навчання.

Оцінювання та звітність: розробка чіткої системи оцінювання з урахуванням практичних результатів та академічних досягнень; створення механізмів звітності для здобувачів освіти і підприємств.

Тренінги та розвиток педагогічних навичок: проведення тренінгів та семінарів для педагогів з розвитку педагогічних та міжособистісних навичок; створення плану постійного професійного розвитку.

Оцінка ефективності: розробка системи збору даних для оцінки результатів студентів та ефективності методики; проведення аналізу та корекції методики на основі зібраних даних.

Аналіз програми: підбиття підсумків розробленої методики та визначення досягнень; формулювання конкретних рекомендацій для майбутнього впровадження та вдосконалення.

Ця структура може слугувати основою для розробки конкретної методики з урахуванням особливостей конкретного закладу освіти та специфіки обраного професійного напрямку.

Для успішного впровадження програми підготовки педагогів для дуальної форми освіти в університеті рекомендується провести ряд заходів.

Створити мультидисциплінарну робочу групу, що об'єднуватиме експертів у галузі вищої освіти, представників студентської громадськості та адміністрації. Перед початком розробки програми провести аналіз існуючих курсів та ресурсів, які можуть бути використані для інтеграції елементів дуальної освіти. Організувати інформаційні сесії та регулярні зустрічі з усіма зацікавленими сторонами для побудови взаєморозуміння та підтримки. Активно залучати педагогічний колектив до розробки та модифікації курсів, забезпечуючи баланс між теоретичним та практичним навчанням. Для забезпечення успіху, викладачі повинні проходити тренінги з особливостей організації дуальної освіти та ефективних методів викладання в цьому

форматі. Активно розвивати співпрацю з підприємствами, створюючи механізми для обміну досвідом та забезпечення студентам можливостей для практичного навчання дозволить досягти успіху в її реалізації програми. Планувати етапне впровадження програми, забезпечуючи необхідні ресурси та інфраструктуру для старту. Встановити систему моніторингу для збору та аналізу даних щодо ефективності програми, щоб можливо було швидко реагувати на виявлені вади чи можливості вдосконалення. Студенти повинні бути активно залучені у розробку та оцінювання програми через фідбек та участь у робочих групах. Поширювати інформацію про результати та успіхи програми серед студентів, викладачів та підприємств для створення позитивного впливу та зацікавленості у подальшому вдосконаленні.

Реалізація програми передбачає оновлення змісту освіти підготовки майбутніх педагогів професійного навчання, розроблення відповідних освітніх компонентів та наповнення змісту існуючих відповідною тематикою.

Конкретизуємо деякі етапи реалізації методики.

В галузі педагогіки існують вже відомості щодо розробки систем підготовки робітничих кадрів. Проте, існують недостатньо вивчені аспекти, особливо в контексті високої динаміки змін у галузі та регіональних потреб у фахівцях конкретного рівня та профілю. Також потребує уваги розробка методики професійної підготовки кваліфікованих робітників за дуальною формою навчання.

Дуальна форма освіти, яка поєднує теоретичну підготовку з виробничим навчанням на підприємстві, вирішує ці завдання. Вона дозволяє студентам ефективно засвоювати освітню програму, отримувати важливі практичні навички та встановлювати контакти в трудовому колективі.

Дуальна форма освіти також дозволяє узгоджувати інтереси виробничої та освітньої сфер. Це досягається за допомогою спільного розроблення та впровадження освітніх програм представниками навчальних закладів та підприємств-партнерів. Також, теоретичне навчання проводиться в навчальних закладах за участю педагогічних працівників, які мають глибокі

знання та досвід у відповідних професіях. Студенти виконують виробничі завдання безпосередньо на робочому місці під наглядом наставників - досвідчених робітників підприємств. Незалежне оцінювання результатів здобувачів здійснюється представниками підприємств-партнерів [34; 35].

Аналіз наукової літератури [36] в галузі психології та педагогіки дозволив визначити принципи професійної підготовки кваліфікованих робітників у контексті дуальної форми освіти. Ці принципи включають:

Принцип науковості навчання: побудова освітнього процесу в тісному взаємозв'язку зі сучасними науковими досягненнями та майбутніми техніко-технологічними перспективами виробництва.

Принцип інтегративності: органічне поєднання "світу праці" та "світу освіти" під час професійної підготовки за дуальною формою освіти, взаємодія теоретичного та професійно-практичного навчання.

Принцип поєднання навчання з продуктивною працею: перевірка випереджаючих знань на робочому місці та застосування здобутих знань, умінь і навичок під час практико-орієнтованого виробничого навчання.

Принцип проблемного навчання: створення ситуацій, що вимагають розв'язання, через спільну діяльність здобувачів освіти, педагогічних працівників та наставників на підприємствах.

Принцип поєднання різних форм організації навчання: можливість застосовувати загально-групові та індивідуальні форми організації навчання під час занять різних типів та позаурочних заходів.

Принцип професійної спрямованості змісту навчання: зосередження на професійному контексті та моделювання професійної діяльності в освітньому процесі.

Принцип соціального партнерства: створення системи соціальних партнерів ЗП(ПТ)О, включаючи роботодавців, владні структури, громадські об'єднання та інші організації, що сприяє взаємодії із суспільством та ринком праці.

З описаного вище можемо сформулювати робоче визначення методики підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти яку ми розуміємо, як систему організації теоретичного та практичного навчання, що враховує особливості та вимоги цієї підготовки, що включає комплекс взаємопов'язаних заходів і процедур, узгоджених з вимогами ринку праці, і спрямована на створення позитивної динаміки розвитку професійної компетентності майбутніх робітників.

В освітньому процесі підготовки майбутніх педагогів ефективно використовуються різні методи навчання, такі як пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий та дослідницький.

Пояснювально-ілюстративний метод в основному використовується при вивченні нового матеріалу. Викладач має за завдання не лише пояснювати словесно, але й організовувати наочне сприйняття через використання відео, презентацій та інших ілюстративних засобів. Однак використання лише цього методу обмежується усвідомленням і запам'ятовуванням інформації, що не відповідає сучасним концепціям навчання, виховання і розвитку.

Репродуктивний метод застосовується для формування знань з обов'язковим практичним застосуванням. Зазвичай цей метод використовується під час лабораторних і практичних занять, де здобувачі освіти використовують детальні інструкції для виконання завдань. У дуальній формі навчання такі заняття можуть бути проведені безпосередньо на підприємстві, де здобувачі освіти набувають практичних вмінь і навичок в роботі з обладнанням та інструментами. На цих заняттях формуються навички спостереження, аналізу, порівняння та аналізу, а також самостійного проведення досліджень та роботи з різними інструментами.

Метод проблемного викладу є ефективним при підготовці педагогів до впровадження дуальної форми навчання. Цей метод передбачає створення ситуацій, які потребують вирішення, спільної діяльності викладачів та

студентів для здобуття необхідних знань і навичок. Основна ідея полягає в тому, щоб студенти активно залучались до розв'язання проблем, розбирались у складних ситуаціях і розвивали критичне мислення.

Проблемний виклад може бути використаний у підготовці педагогів для дуальної форми навчання за допомогою таких етапів:

Постановка проблеми: викладач ставить перед студентами конкретну проблему, пов'язану з особливостями дуальної форми навчання. Наприклад, як ефективно поєднати теоретичну і практичну складові в навчальному процесі.

Аналіз та обговорення проблеми: студенти аналізують поставлену проблему, обмінюються думками та досліджують можливі шляхи розв'язання. Це може включати в себе дослідження вже існуючих педагогічних підходів та практик у сфері дуального навчання.

Розробка стратегій вирішення: спільно з викладачем студенти розробляють стратегії, які можуть бути застосовані для впровадження дуальної форми навчання. Наприклад, розробка практичних вправ, вивчення можливостей партнерства з підприємствами тощо.

Практична реалізація: студенти випробовують розроблені стратегії під час педагогічної практики. Вони можуть спостерігати за роботою на підприємствах, намагаючись втілити в життя принципи дуальної форми навчання.

Аналіз результатів: Після практики студенти та викладачі аналізують результати, визначають успіхи та труднощі впровадження дуальної форми навчання. Це дозволяє вдосконалити методiku та стратегії для подальшого використання.

Частково-пошуковий метод у підготовці педагогів до впровадження дуальної форми навчання базується на поєднанні елементів часткового ведення та самостійного пошуку інформації студентами. Цей метод активно залучає студентів до вивчення матеріалу та розвитку критичного мислення.

Етапи використання частково-пошукового методу:

Визначення базових знань: викладач забезпечує студентів базовими концепціями та знаннями, які стануть основою для подальшого самостійного вивчення. Наприклад, основні принципи дуальної форми навчання, підприємств-партнерів тощо.

Формулювання завдань: студентам ставляться конкретні завдання часткового характеру, які вимагають детального вивчення окремих аспектів дуальної форми навчання. Наприклад, вивчення досвіду впровадження дуальної освіти в конкретних країнах або аналіз практики національних підприємств.

Самостійне вивчення: студенти самостійно досліджують визначені теми, використовуючи різноманітні джерела інформації, такі як наукові статті, звіти, книги. Це може також включати вивчення досвіду впровадження дуальної форми навчання на регіональному рівні або на конкретних підприємствах.

Обговорення та обмін думками: студенти діляться результатами свого дослідження з іншими членами групи, обговорюють виявлені особливості та труднощі. Це сприяє обміну думками та розширенню розуміння теми.

Подальше узагальнення та систематизація: викладач допомагає студентам систематизувати отримані знання, узагальнює інформацію та надає додаткові пояснення.

Студентам може бути доручено вивчити конкретний досвід впровадження дуальної форми навчання в аграрній галузі. Кожен студент обирає один аспект (наприклад, взаємодія з підприємством-партнером) і досліджує цей питання, використовуючи різні джерела. Після того як студенти завершать своє дослідження, вони представляють свої результати групі для обговорення та аналізу.

Дослідницький метод в підготовці педагогів до впровадження дуальної форми навчання базується на вивченні та аналізі наукових аспектів теми, спробах експериментування та самостійному знаходженні інноваційних

рішень. Цей метод ставить за мету розвивати аналітичне та критичне мислення, сприяти творчому підходу та саморозвитку педагогічних кадрів.

Етапи використання дослідницького методу:

Викладач спільно зі студентами обирає ключове дослідницьке питання, пов'язане з впровадженням дуальної форми навчання. Наприклад, "Як можна покращити ефективність практичної частини навчання на підприємствах-партнерах?"

Студенти проводять детальний аналіз наукових джерел, статей, звітів та публікацій, що стосуються їхнього дослідження. Вони збирають інформацію, аналізують теоретичні підходи та методології.

Студенти розробляють план проведення дослідження або експерименту. Наприклад, можуть вирішити провести опитування серед студентів щодо їхнього досвіду на підприємствах.

Студенти проводять дослідження відповідно до запланованого плану, збирають дані та виконують їхній аналіз. Наприклад, анкетування студентів та педагогів для збору вражень та дум щодо дуальної форми навчання.

На основі результатів дослідження студенти формулюють висновки та розробляють рекомендації щодо вдосконалення дуальної форми навчання. Наприклад, рекомендації щодо оптимізації практичної частини навчання на підприємствах.

Студенти діляться своїми результатами та рекомендаціями з групою, обговорюють можливі шляхи подальшого дослідження та вдосконалення методів навчання.

Студенти можуть визначити дослідницьке питання про ефективність взаємодії студентів з підприємствами-партнерами під час дуальної форми навчання. Дослідження може включати анкетування та інтерв'ювання студентів та педагогічного персоналу для збору вражень та пропозицій щодо поліпшення цього аспекту дуального навчання. Результати можуть використовуватися для вдосконалення практик взаємодії між закладом освіти та підприємствами.

Завдання педагога полягає у постановці проблемної ситуації, а здобувачі освіти мають побачити протиріччя, сформулювати проблему, знайти спосіб її вирішення. В умовах дуальної форми навчання ефективною є методика аналізу виробничих ситуацій і вирішення професійних завдань: здобувачі освіти навчаються від уроку до уроку, виконуючи професійні завдання, в тому числі, неординарні [38].

Необхідною частиною на завершальному етапі методики є впровадження процесу самооцінки учасників освітнього процесу. Для цього застосовують спеціально розроблені опитувальні анкети, які включають в себе думки та враження студентів, викладачів, а також наставників на підприємствах та інших учасників. Проведення аналізу отриманих даних з опитувань надає можливість динамічно адаптувати освітні програми до впровадження дуальної форми навчання в майбутній професійній діяльності.

2.3. Експериментальне дослідження готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи за дуальною формою освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти

Готовність майбутніх педагогів професійного навчання до роботи за дуальною формою освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти визначається комплексом ключових аспектів, які сприяють успішному впровадженню цієї форми навчання.

Готовність у контексті педагогічної діяльності та впровадження дуальної форми освіти означає комплекс якостей, знань, навичок та властивостей, які педагог повинен володіти для ефективного виконання своїх обов'язків у відповідних умовах. Готовність включає в себе не лише технічні аспекти роботи, але й психологічні та соціокультурні фактори.

У контексті дуальної форми освіти готовність педагога може визначатися його здатністю:

- аналізувати та розуміти основні ідеї та цілі дуального навчання, а також впроваджувати їх у навчальний процес;
- застосування активних методів навчання, які стимулюють учнів до самостійної роботи та взаємодії з підприємствами;
- розвинуті комунікативні навички для ефективної взаємодії із студентами, представниками підприємств, іншими педагогічними працівниками;
- здатність адаптувати навчальні програми та методи навчання до сучасних вимог ринку праці та індустріальних потреб;
- здатність впроваджувати нові технології, методи навчання та інновації для поліпшення ефективності дуального навчання;

Готовність педагога є динамічним утворенням, що розвивається та вдосконалюється протягом його кар'єри, враховуючи зміни у суспільстві, економіці та освітніх технологіях.

Тому розробляючи експериментальне дослідження ми враховували наступні аспекти.

Перш за все, важливо визначити рівень педагогічної та фахової підготовки майбутніх педагогів. Це включає у себе розуміння сучасних технологій, методів викладання та організації навчального процесу в умовах дуальної форми освіти. Здатність інтегрувати теоретичні знання з виробничою практикою та створювати ефективні навчальні сценарії які є критично необхідними для успішного проведення занять.

Другим важливим аспектом є розвинені комунікативні навички майбутніх педагогів. Робота за дуальною формою освіти передбачає постійний контакт із учнями ЗП(ПТ)О, представниками підприємств та іншими учасниками освітнього процесу. Здатність чітко комунікувати, створювати партнерські відносини та вирішувати конфліктні ситуації стає ключовою у цьому контексті.

Третім аспектом є готовність до адаптації та постійного вдосконалення. Оскільки галузеві зміни та технологічний розвиток відбуваються дуже

швидко, педагоги повинні бути готові постійно оновлювати свої знання та методи навчання. Гнучкість та відкритість до нового є важливими складовими готовності педагогів до роботи за дуальною формою освіти.

Загалом, успішна готовність майбутніх педагогів до дуальної форми освіти вимагає комплексного підходу, що охоплює якість їхньої підготовки, комунікативні навички та готовність до постійного вдосконалення.

В дослідженні взяли участь 40 здобувачів вищої освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчаються на випускних курсах зі спеціальності 015 Професійна освіта спеціалізацій: аграрне виробництво і харчові технології, легка промисловість, будівництво та зварювання.

Перший блок питань стосувався виявлення розуміння здобувачів освіти тенденцій розвитку ринку праці.

На запитання «Які фактори впливають на розвиток ринку праці?» отримали наступні відповіді (рис. 3.1): Збільшення інновацій у виробництві (45%) свідчить про важливість впровадження нових інновацій у виробничий процес для підвищення конкурентоспроможності, технологічний прогрес (25%) вказує на важливість розвитку та впровадження новітніх технологій для підтримки економічного зростання, глобалізація економіки (10%) зазначає, що вплив глобальних ринків стає все більш вагомим фактором для бізнесу та економіки в цілому, зміни в освітній системі (5%) вказує на важливість адаптації освітньої системи до змін у виробництві та ринку праці, зростання попиту на креативні професії (5%) свідчить про зміну витоків ринку праці та підвищення значення креативності, вплив екологічних факторів (3%) підкреслює вагомість екологічних аспектів для сучасного виробництва та бізнесу, демографічні чинники (2%) вказує на те, що зміни в населенні впливають на ринок праці та економіку, політичні та правові зміни (2%), соціальні зміни та розвиток робочих стандартів (2%), зміни в культурних

уявленнях про роботу (1%). Таким чином студенти відмітили важливість усіх показників.

Рис. 3.1. Фактори впливу на розвиток ринку праці

На запитання « Які засоби підготовки до майбутньої кар'єри ви вважаєте ефективними?» отримали такі відповіді:

Рис. 3.2. Засоби підготовки до майбутньої кар'єри

Дані представлені у відсотковому розподілі, що вказує на важливість різних аспектів для підготовки фахівців. Стажування та практика (35%): Значна вага цього елемента свідчить про важливість практичного досвіду та

взаємодії з реальними виробничими умовами у процесі навчання. Вивчення сучасних технологій (30%): Це вказує на актуальність засвоєння сучасних технологій у процесі навчання та підготовки фахівців. Співпраця з підприємствами (25%): Значення цього елемента свідчить про важливість взаємодії з роботодавцями та практичне застосування знань на робочому місці. Участь у конференціях та семінарах (5%): Це вказує на значення професійного розвитку та обміну досвідом через участь у заходах, що спрямовані на обговорення актуальних питань. Тренінги розвитку м'яких навичок (2%): Вказує на визнання важливості розвитку не лише технічних, а й соціальних навичок для успішної кар'єри. Онлайн-курси та самостійне навчання (1%): Хоча цей елемент має невелику вагу, він вказує на важливість постійного саморозвитку. Читання професійної літератури (1%): Це свідчить про бажання триматися в курсі останніх тенденцій у своїй галузі. Менторство та консультативна підтримка: Хоча дані відсутні, але цей аспект може відігравати ключову роль у розвитку студента, допомагаючи вирішувати питання та надавати необхідну підтримку.

Наступне запитання блоку було «Які з нижченаведених елементів є основними тенденціями розвитку сучасного ринку праці?» (рис. 3.3). Аналіз отриманих даних вказує на декілька ключових тенденцій на ринку праці та вимоги до спеціалістів. Збільшення попиту на фахівців із цифровими навичками (35%): це свідчить про те, що сучасна економіка надто цифровизована, і компанії активно шукають кваліфікованих спеціалістів, здатних працювати з сучасними технологіями. Збільшення важливості міжособистісних навичок (20%): підкреслюється, що окрім технічних навичок, роботодавці також оцінюють здатність спілкування, комунікації та співпраці в команді. Зростання гнучкості (15%): ринок праці вимагає від спеціалістів готовності швидко адаптуватися до змін і пристосовувати свої навички до нових умов.

Розширення можливостей для дистанційної роботи (15%): пандемія COVID-19 змінила підходи до організації робочого процесу, що призвело до

збільшення важливості навичок, необхідних для ефективної роботи віддалено. Підвищення важливості навичок роботи в команді (10%): зазначається, що співпраця та вміння працювати в групі є ключовим елементом успішної кар'єри. Зміна ставлення до кар'єрного зростання (2%): вказує на те, що стереотипи щодо кар'єрного росту можуть зазнати змін у сучасному суспільстві. Розвиток нових форм зайнятості (фріланс, гіг-економіка) (1%): Свідчить про зростання популярності альтернативних форм працевлаштування. Зростання попиту на фахівців з екологічними компетенціями (1%): звертає увагу на важливість екологічних аспектів у сучасному бізнесі. Стабільність у вимогах до фахівців: вказує на те, що деякі вимоги до спеціалістів залишаються стабільними в часі. Зростання значення творчих здібностей: зазначає, що творчість стає важливою компетенцією для успішної кар'єри у сучасному світі.

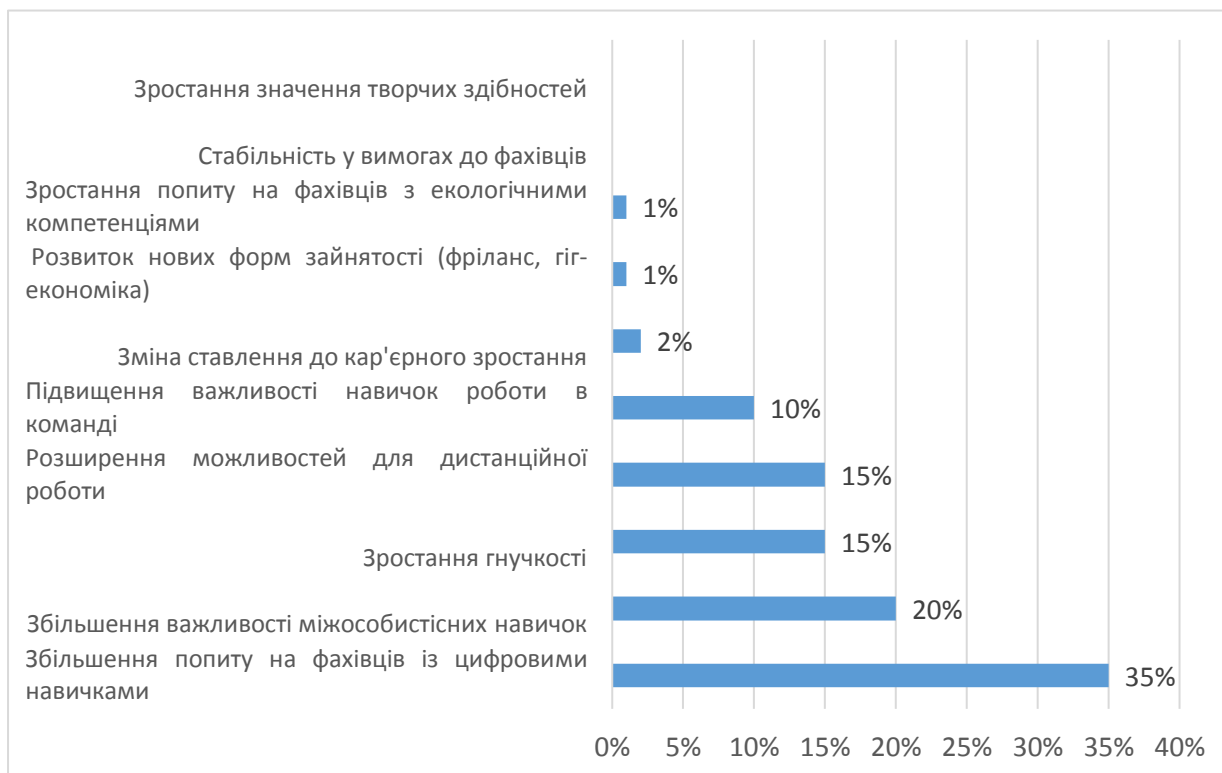

Рис. 3.3. Основні тенденції сучасного ринку праці

Далі ми визначали рівень знань щодо педагогічної та фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Для опитування також було запропоновано блок із трьох запитань.

На запитання «Які аспекти входять до складу педагогічної та фахової підготовки майбутніх педагогів у контексті дуальної форми освіти?» (рис. 3.4.) отримали такі відповіді. Володіння технологіями та методами викладання (45%): значна вага вказує на важливість володіння сучасними технологіями та методами викладання. Це свідчить про усвідомлення необхідності актуалізації педагогічної практики з урахуванням сучасних тенденцій. Необхідно акцентувати увагу на розвитку педагогів професійного навчання в сфері інформаційних технологій та сучасних методів викладання. Інтеграція теорії з виробничою практикою (40%): висока оцінка говорить про важливість практичної орієнтації педагогічного процесу та здатність педагогів забезпечити зв'язок між теоретичними знаннями та практичною діяльністю. Доцільно продовжити підтримку педагогічних практик та стажувань на підприємствах для зміцнення інтеграції теорії з практикою. Навички створення навчальних сценаріїв (15%): індикатор, хоч і не такий великий, вказує на усвідомлення важливості ефективного планування навчального процесу. Доцільне запровадження додаткових навчальних курсів та тренінгів, спрямованих на розвиток навичок створення ефективних навчальних сценаріїв. Відсутність практичного досвіду роботи з учнями (не вказана вага): вказує на невеликий вплив відсутності практичного досвіду на загальну готовність майбутніх педагогів. Тому, потрібно надавати можливості для педагогічного стажування та практик на етапах підготовки в ЗВО.

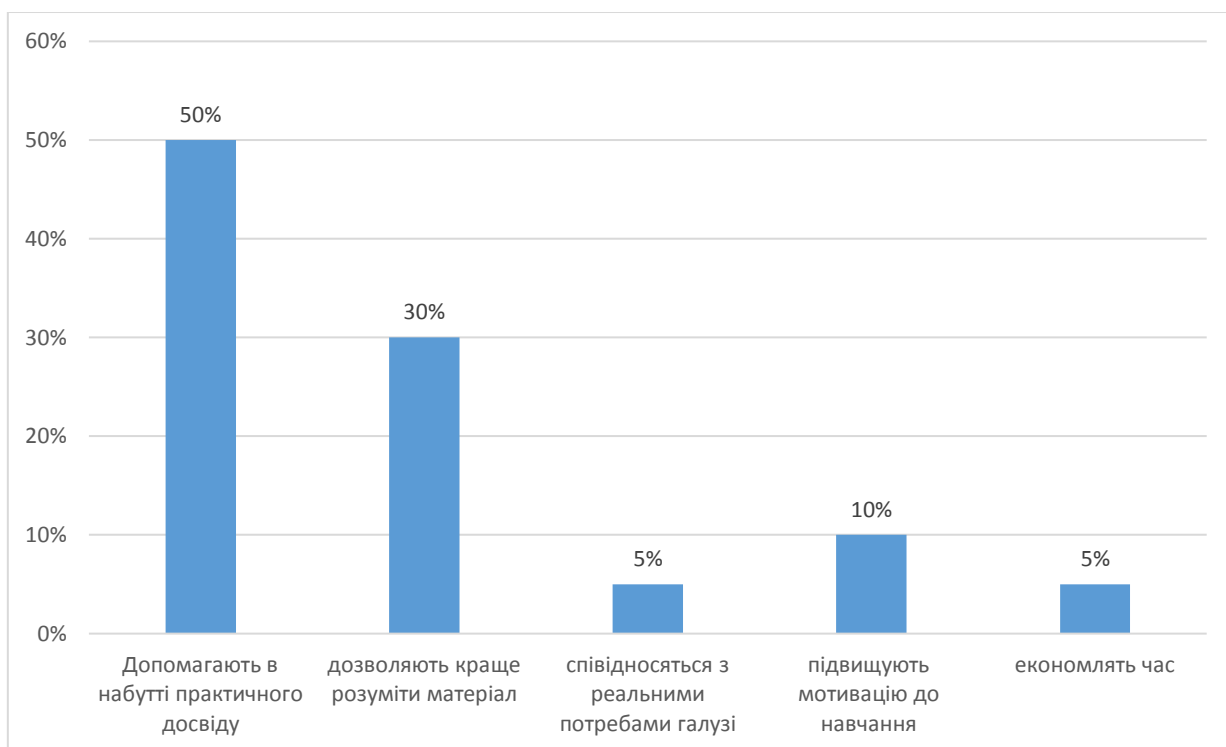

Рис. 3.4. Результати відповідей на запитання «Які аспекти входять до складу педагогічної та фахової підготовки майбутніх педагогів у контексті дуальної форми освіти?»

Наступне запитання «Яка роль сучасних технологій у виробничому навчанні за дуальною формою освіти?» (Рис. 3.5) дозволило проаналізувати результати, а саме: Результати вказують на те, що більшість респондентів (50%) вважають, що сучасні технології допомагають в набутті практичного досвіду. Це може свідчити про важливість використання технологій для симуляції реальних виробничих ситуацій або імітації робочого процесу. Також значна частина відповідей (30%) відзначає, що сучасні технології дозволяють краще розуміти матеріал. Це може вказувати на використання інтерактивних та візуалізаційних засобів для поліпшення сприйняття і засвоєння навчального матеріалу. Менший відсоток відповідей (5%) свідчить про те, що для деяких респондентів технології співвідносяться з реальними потребами галузі. Це може вказувати на необхідність докладнішого аналізу використання технологій для відповідності галузевим вимогам. Інші аспекти, такі як підвищення мотивації до навчання (10%) і економія часу (5%), також отримали визнання від частини відповідей, але меншою мірою. Загалом,

аналіз свідчить про розподіл поглядів на різні аспекти ролі сучасних технологій у виробничому навчанні за дуальною формою освіти.

Рис. 3.5. Результати відповідей на запитання «Яка роль сучасних технологій у виробничому навчанні за дуальною формою освіти?»

Також в цьому блоці студентам запропонували тестові завдання на виявлення знань щодо розробки програми за дуальною формою навчання.

Що включає в себе етап розробки програми дуального навчання?

- а) Визначення конкурентоспроможних компетенцій.
- б) Розробка плану уроків із залученням практичних завдань.
- в) Встановлення партнерських зв'язків з підприємствами.
- г) Оцінка результатів навчання та адаптація програми.

Які аспекти необхідно враховувати при розробці програми для дуального навчання?

- а) Потреби роботодавців у галузі.
- б) Тільки теоретичні аспекти предмету.
- в) Загальні теоретичні концепції без зв'язку з реальними завданнями.
- г) Лише побажання учнів щодо навчального процесу.

Яка роль партнерських підприємств у реалізації дуального навчання?

- а) Надання підтримки учням та викладачам.
  - б) Участь у розробці змісту практичних завдань.
  - в) Забезпечення фінансової підтримки для програми.
  - г) Тільки надання допомоги у підборі учнів на роботу.
- Які переваги вносить дуальне навчання в процес навчання учнів?

- а) Збільшення розуміння теоретичного матеріалу.
- б) Тільки спрощення учбового процесу.
- в) Виховання професійних якостей.
- г) Швидше завершення навчання без врахування якості.

Що включає в себе оцінка результатів дуального навчання?

- а) Тільки успішність учня на підприємстві.
- б) Сума залікових балів за теоретичну і практичну частини.
- в) Оцінка здатності учня працювати у колективі.
- г) Реакція здобувача освіти на зміну підприємства під час навчання.

Зазначені результати тестування показують відмінність у розумінні різних аспектів розробки програми дуального навчання. Давайте зробимо аналіз:

Щодо розробки теоретичного матеріалу ми отримали 70% правильних відповідей, тобто більшість учасників правильно зрозуміли розробку теоретичного матеріалу.на питання щодо партнерства з підприємствами правильних відповідей 65%. Тут є можливість покращення у розумінні партнерства з підприємствами. Щодо Оцінювання результатів навчання правильних відповідей 75% - учасники добре розуміють оцінювання результатів навчання, але є певні відмінності в розумінні певних аспектів.

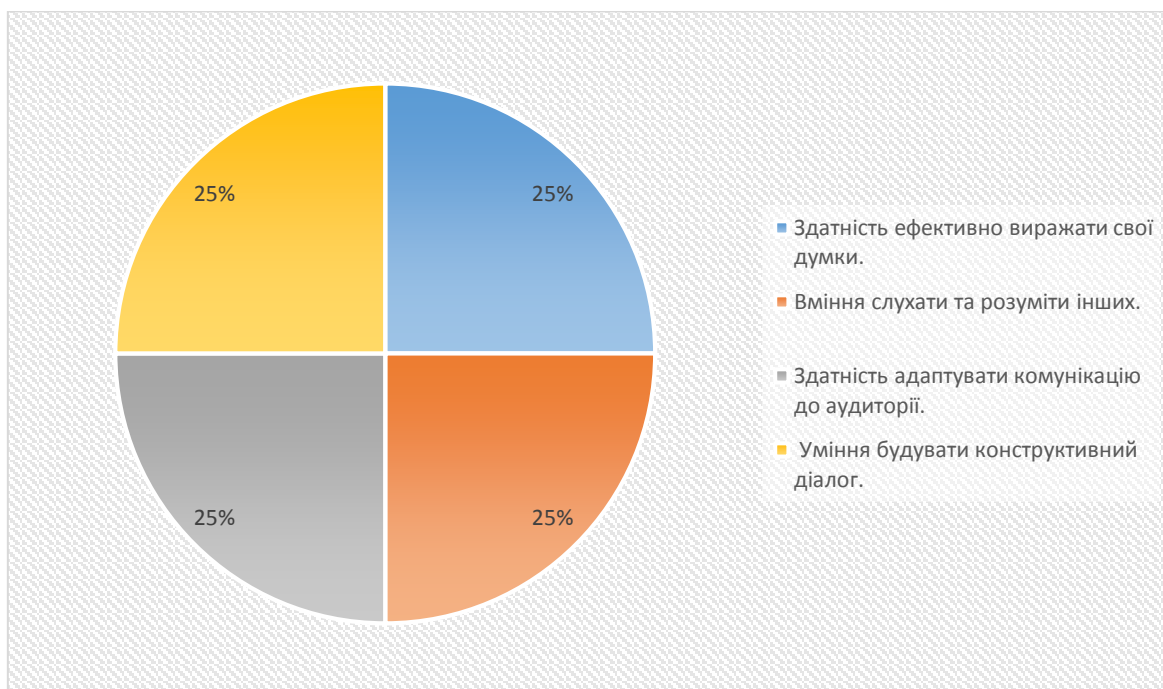
Щодо реалізації віддалених занять правильних відповідей 45%, що означає що є великий потенціал для покращення у розумінні реалізації віддалених занять.

Питання 5 (Вивчення історії освіти): правильних відповідей 40% - тут також існують можливості для покращення в розумінні вивчення історії освіти.

Таким чином, учасники показали сильні знання в розробці теоретичного матеріалу та оцінюванні результатів навчання. Партнерство з підприємствами та вивчення історії освіти виявилися менш зрозумілими аспектами. Реалізація віддалених занять потребує уваги та розширення розуміння.

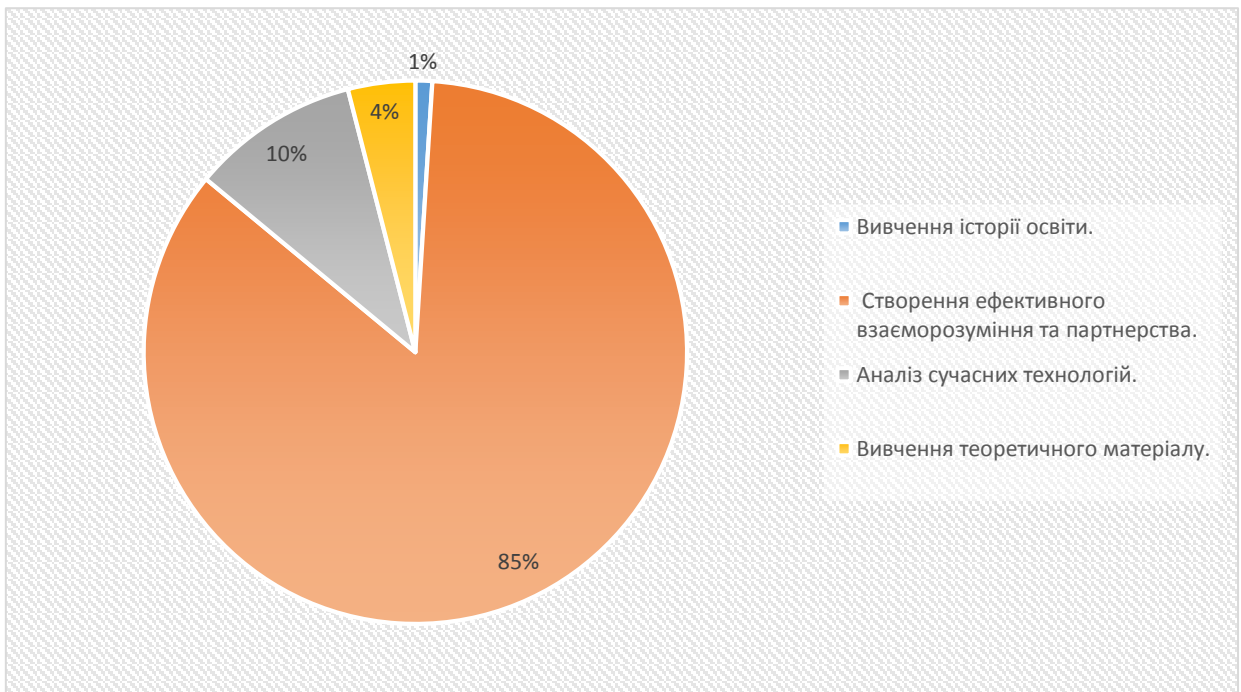
Наступний блок питань стосувався виявлення рівня комунікативних навичок при дуальній формі навчання.

Запитання: «Які елементи вважаються ключовими для успішного комунікування під час дуальної форми навчання?»

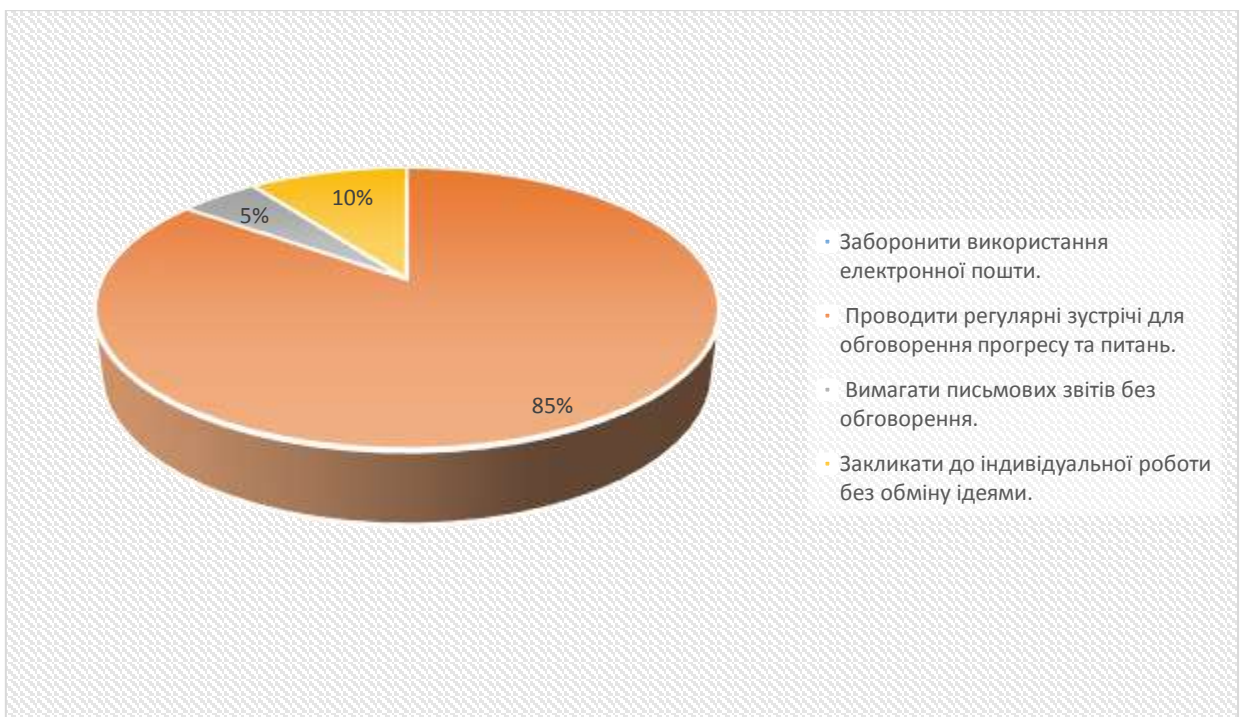
Рис. 3.6. Результати відповідей на запитання «Які елементи вважаються ключовими для успішного комунікування під час дуальної форми навчання?»

Запитання «Що є основною метою комунікації між педагогічними працівниками та підприємствами в дуальній формі навчання?»

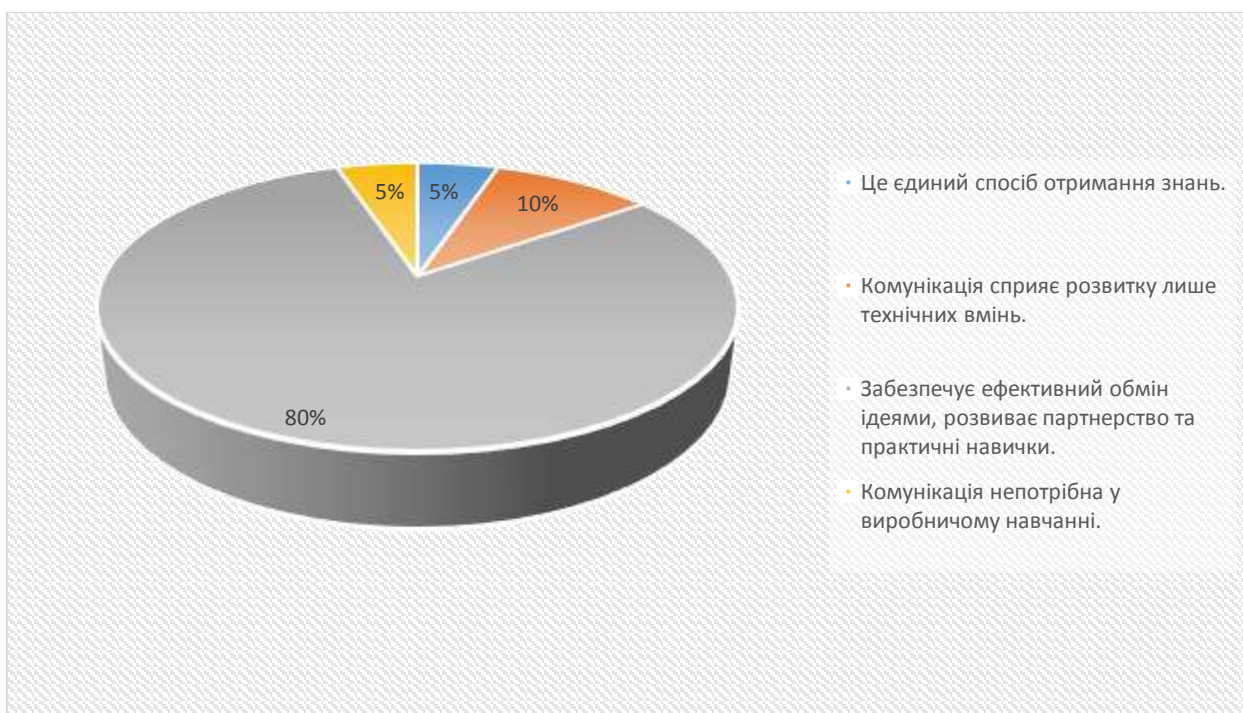
Рис. 3.7. Результати відповідей на запитання «Що є основною метою комунікації між педагогічними працівниками та підприємствами в дуальній формі навчання?»

Запитання «Як підтримати комунікацію між учнями та практичними наставниками під час виробничої практики?»

Рис. 3.8. Результати відповідей на запитання «Як підтримати комунікацію між учнями та практичними наставниками під час виробничої практики?»

Запитання «Чому важливо розвивати комунікативні навички студентів у контексті дуальної форми навчання?»

Рис. 3.9. Результати відповідей на запитання «Чому важливо розвивати комунікативні навички студентів у контексті дуальної форми навчання?»

Розвиток комунікативних навичок є критично важливим для успішної реалізації дуальної форми навчання. Здатність ефективно спілкуватися не лише сприяє побудові взаєморозуміння між студентами, педагогами та практичними наставниками, але і сприяє розвитку партнерських відносин і виробничої ефективності. Комунікативні навички дозволяють студентам інтегрувати теоретичні знання з виробничою практикою, ефективно взаємодіяти з різними стейкхолдерами та розвивати ті навички, які важливі для успішної роботи в сучасному професійному оточенні. Таким чином, врахування та розвиток комунікативних навичок стає ключовим елементом підготовки студентів до впровадження дуальної форми навчання.

Висновки до розділу 2

Дуальна форма навчання включає в себе отримання студентами практичного досвіду на робочому місці, виконання завдань, що відповідають

трудоваму договору. Важливо підкреслити, що цей підхід не повинен розглядатися як єдиний стандарт і має спрямовуватися на адаптацію студента до його майбутнього робочого середовища, яке відповідає його освітній спеціальності та кваліфікації. Основною метою навчального закладу є надання студентам компетентностей, необхідних для ефективної адаптації до різних економічних і технологічних змін.

Організація підготовки студентів за дуальною формою в ЗП(ПТ)О відбувається відповідно до «Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти», «Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти», та «Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах».

Розроблена методика впровадження дуальної освіти представляє собою вичерпний та систематизований інструментарій, спрямований на ефективну підготовку кваліфікованих педагогів для успішного функціонування дуальної форми навчання. Зазначено важливість дуальної освіти у сучасних умовах ринку праці та визначено основну мету методики – забезпечення високого рівня професійної підготовки педагогів професійного навчання.

У теоретичному аналізі враховано педагогічні теорії та глобальні тренди, що забезпечує адаптацію до сучасних вимог. Основні принципи дуальної освіти ретельно проаналізовано, враховано міжнародний досвід для вибору оптимальних підходів.

Особлива увага приділена професійній компетентності педагогів, ідентифікації ключових навичок та розробці індивідуальних планів розвитку. Організація навчального процесу включає конкретні програми для різних професійних напрямків та ефективні методи взаємодії з підприємствами.

Взаємодія із здобувачами освіти базується на інтерактивних методах та системі зворотного зв'язку для постійного удосконалення. Чітка система оцінювання та звітності сприяє об'єктивному визначенню результатів.

Тренінги та розвиток педагогічних навичок враховують актуальні вимоги, а система оцінки ефективності дозволяє стежити за результатами та вчасно вносити корективи.

Після аналізу програми можна констатувати, що розроблена методика виявилася успішною, дозволяючи досягти поставлених цілей. Сформульовані конкретні рекомендації для подальшого вдосконалення та впровадження в інші заклади освіти, враховуючи їхні особливості та специфіку професійних напрямків.

Проведене експериментальне дослідження готовності майбутніх педагогів професійного навчання до роботи за дуальною формою освіти в закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачало розроблення інструментарію (тестові завдання та опитувальники), проведення діагностики та інтерпретація отриманих результатів.

ВИСНОВКИ

1. За результатами дослідження встановлено, що сучасний етап розвитку професійної освіти визначається важливою характеристикою – інтеграційними процесами, що відображають зміни в структурі та змісті освітньої системи, а також взаємодію з виробничою сферою. Основний акцент робиться на адаптації структури освіти до потреб сучасної економіки та інтеграції України в європейський економічний та культурний простір. Освіта виступає не лише інструментом для стратегій реформування галузей економіки, а й ключовим чинником впровадження передових технологій у всі галузі виробництва. Важливо враховувати потреби у засвоєнні комплексних вмінь та навичок, зокрема через посилення практичного компонента професійної підготовки майбутніх фахівців. Високоякісна освіта на сучасному етапі визнається як пріоритет для держави, особливо в контексті досягнення сталого розвитку. Освітні політики мають відповідати суспільним потребам, розвивати інтелектуальні ресурси та наукову базу. Професійна освіта розглядається як невід'ємна частина "людського капіталу", яка взаємодіє з розвитком суспільства. Зокрема, акцент робиться на оперативній відповіді на вимоги виробництва та науково-технічні виклики, навчанні висококваліфікованих фахівців та сприянні соціальному прогресу. У стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти до 2023 року визначено ключові завдання для модернізації системи. Основна мета полягає в створенні оптимальних умов для розвитку здобувачів освіти як всебічно розвинених особистостей та кваліфікованих робітників, зокрема через формування ціннісних орієнтацій та компетентностей. Державна політика у цій сфері спрямована на гарантування конституційних прав громадян на освіту та створення умов для вибору закладів професійної освіти, забезпечення якісної освіти та працевлаштування випускників.

2. Система "дуальної форми здобуття професійної освіти" представляє собою метод, в якому теоретичні знання отримуються в навчальних закладах під керівництвом педагогів, а практична підготовка

здійснюється безпосередньо на виробництві. Цей підхід відрізняється від простого "практичного відпрацювання", оскільки його основою є не лише закріплення теорії на практиці, але й активне навчання в умовах виробництва.

Концепція "дуальної освіти" розглядається як модель організації професійної підготовки, що включає в себе практичну частину навчання на робочому місці та теоретичну частину в професійних навчальних закладах. Ця система отримала широке визнання та популярність у світовій практиці професійної освіти.

Така система передбачає підготовку фахівців відповідно до законодавства про професійну освіту, об'єднуючи два середовища - робоче місце і професійний навчальний заклад. Обидва цих середовища спільно сприяють підвищенню якості професійної підготовки студентів і зацікавлені в досягненні конкретних результатів та змісті навчання.

У дуальній системі педагогічна взаємодія між підприємством та навчальним закладом виявляється у створенні "експериментально-конструктивної навчальної сфери", де практичне та теоретичне професійне навчання переплітаються. Окрім професійно-теоретичного навчання, заклад освіти також забезпечує теоретичну підготовку без конкретної професійної спрямованості.

3. У зв'язку з економічною кризою та високою безробітністю серед молоді, розвиток навичок стає пріоритетним напрямком у багатьох країнах. Це пов'язано з великим інтересом з боку політичних рішень та тісними зв'язками між ПТНЗ, економічною міцністю та соціальними питаннями, пов'язаними з працевлаштуванням. Поточна дискусія викликала зростаючий міжнародний інтерес до системи дуальної освіти в Європі та спричинила тенденцію передачі таких систем ПТНЗ, або їх частини, до іноземних країн. У порівняльній перспективі були проаналізовані три подвійні моделі в Європі з довгою традицією (Австрія, Німеччина та Швейцарія). У наших оглядах ми додали ще дві країни: Нідерланди та Норвегія. Заради обмеженого обсягу, ці країни не розглядалися в глибокому аналізі. Були виділені наступні виміри: структура та

управління системою подвійної професійної освіти. Порівняння показало, що дуальні системи можуть мати різні конфігурації: законодавство (інтегроване/розділене), роль політики (єдина/розділена), компетентні органи на регіональному рівні (державна/економіка), представники світу праці (соціальні партнери/професійні об'єднання), субсидії (так/ні), проміжні органи (так/ні), професійна освіта та вища освіта (проникність/бар'єри) та витрати на навчання (вигоди/збитки). З цих спостережень можна зробити висновок, що можна визначити два різні типи систем дуальної професійної освіти: єдина система дуальної професійної освіти під відповідальністю держави з поділом компетенції між державою та економікою (наприклад, Швейцарія), та розділена система дуальної професійної освіти під відповідальністю держави, але в основному керована економікою (наприклад, Німеччина).

4. Розроблена методика впровадження дуальної освіти є комплексним і детально проробленим інструментарієм, спрямованим на підготовку кваліфікованих педагогів для успішного функціонування дуальної форми навчання. Важливість впровадження дуальної освіти в контексті сучасних викликів ринку праці обґрунтована, а основна мета методики – забезпечення високого рівня професійної підготовки педагогів професійного навчання.

Теоретичний аналіз, проведений в рамках методики, враховує не лише педагогічні теорії, а й глобальні тренди у професійній підготовці, що робить її адаптованою до сучасних вимог. Основні принципи дуальної освіти ретельно розглядаються, порівнюються з міжнародними практиками, що сприяє визначенню оптимальних підходів.

Особлива увага приділяється професійній компетентності педагогів професійного навчання, здійснюється ідентифікація ключових навичок та розробка індивідуальних планів розвитку. Організація навчального процесу включає конкретні програми для кожного професійного напрямку та ефективні методи взаємодії із підприємствами.

Взаємодія зі здобувачами освіти базується на інтерактивних методах та системі зворотного зв'язку для постійного удосконалення навчального

процесу. Чітка система оцінювання та звітності сприяє об'єктивному визначенню результатів.

Тренінги та розвиток педагогічних навичок враховують сучасні вимоги, а система оцінки ефективності методики дозволяє стежити за результатами та вчасно вносити корективи.

Розроблена методика виявилася успішною, дозволяючи досягти поставлених цілей. сформульовані конкретні рекомендації для подальшого вдосконалення та впровадження її в інші заклади освіти, враховуючи їхні особливості та специфіку професійних напрямків.

5. Визначено, що готовність у контексті педагогічної діяльності та впровадження дуальної форми освіти означає комплекс якостей, знань, навичок та властивостей, які педагог повинен володіти для ефективного виконання своїх обов'язків у відповідних умовах. Готовність включає в себе не лише технічні аспекти роботи, але й психологічні та соціокультурні фактори. У контексті дуальної форми освіти готовність педагога може визначатися його здатністю: аналізувати та розуміти основні ідеї та цілі дуального навчання, а також впроваджувати їх у навчальний процес; застосування активних методів навчання, які стимулюють учнів до самостійної роботи та взаємодії з підприємствами; розвинуті комунікативні навички для ефективної взаємодії із учнями, представниками підприємств, іншими педагогічними працівниками; здатність адаптувати навчальні програми та методи навчання до сучасних вимог ринку праці та індустріальних потреб; здатність впроваджувати нові технології, методи навчання та інновації для поліпшення ефективності дуального навчання.

Розроблюючи експериментальне дослідження, ми врахували три ключові аспекти. По-перше, визначення рівня педагогічної та фахової підготовки майбутніх педагогів, що включає в себе розуміння сучасних технологій та методів викладання в умовах дуальної форми освіти. По-друге, розвиток комунікативних навичок, необхідних для успішного взаємодії з учнями, підприємствами та іншими учасниками освітнього процесу. І,

нарешті, третій аспект - готовність до адаптації та постійного вдосконалення, оскільки швидкі галузеві зміни та технологічний розвиток вимагають від педагогів гнучкості та відкритості до нового. Ці аспекти є важливими факторами успішного викладання за дуальною формою освіти. Проведене анкетування дозволило виявити рівень готовності майбутніх педагогів професійного навчання до реалізації дуальної форми в ЗП(ПТ)О за визначеними показниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дуальна форма здобуття професійної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnichna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/derzhavno-privatne-partnerstvo-ta-dualna-osvita/dualna-osvita>
2. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>
4. Стратегія розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/kolegiya-ministerstva/2020/12/Proyekt%20Stratehiyi%20rozvytku%20proftekhsosvity%20d-o%202023.pdf>
5. Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80?lang=en>
6. Про свалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>
7. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред.: В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
9. Радкевич В. О. Забезпечення якості професійної освіти: національний та європейський контекст. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XIII звіт. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18–28 березня 2019 р.) / Інститут проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2019. С. 33–35.

10. Гуменна Л. Сучасні чинники розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XIII звітної Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18–28 березня 2019 р.) / Інститут проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ПІТО НАПН України, 2019. С. 33–35.
11. Стрілець О. І. Дуальна форма навчання для сучасної економіки. Професійна освіта. 2019. № 1. URL: <http://lib.vipro.org.ua/periodyka.php?book=8996>
12. Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: практич. посіб. / Т. М. Герлянд, І. А. Дрозіч, Н. В. Кулалаєва, Г. М. Романова, М. М. Шимановський; за заг. ред. Н. В. Кулалаєвої. Житомир: Полісся, 2019. 304 с.
13. Модернізація змісту професійної освіти і навчання: теорія і практика: монографія / М. А. Вайнтрауб, А. М. Романова, І. А. Мося, Я. Ю. Білоконь та ін.; за наук. ред. М. А. Вайнтрауба. Київ, 2015. 260 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/106792>
14. . Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (із змінами). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page#Text>
15. Проект концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_konserc.pdf
16. Амеліна С. Дуальна система аграрної освіти у Німеччині. URL: eadnurt.diit.edu.ua
17. Ковальчук В. І. Упровадження дуальної освіти в професійній (професійно-технічній) освіті / В. І. Ковальчук, С. В. Ігнатенко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка / В. І. Ковальчук, С. В. Ігнатенко. – Глухів, 2019. – С. 120–132.
18. Бюлетень ЮНЕСКО. 1995. 32 с.

19. Tatsachen über Deutschland URL: <https://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/de/rubriken/bildungswissen/attraktives-schulsystem#background-page-3>
20. Закон України «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998 № 103/98-ВР. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>
21. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10 лютого 1998 № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>
22. Veres Miklos-Marius, Veres Cristina. Particularities of Dual School applications in Europe and Romania. URL: <https://www.researchgate.net/scientific-contributions/Cristina-Veres-2262525531>
23. Дуальна система професійної освіти та навчання в Європі: уроки Австрії, Німеччини та Швейцарії. URL: https://www.researchgate.net/publication/315797471_Dual_Vocational_Education_and_Training_Systems_in_Europe_Lessons_learned_from_Austria_Germany_and_Switzerland
24. ibw - Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft. (2012). VET in Europe. CountryReport Austria
25. Gessler, M. (2016). Areas of Learning: The Shift towards Work and Competence Orientation within the School-based Vocational Education in the German Dual Apprenticeship System. In M. Mulder (Ed.), *Competence-Based Vocational and Professional Education: Bridging the World of Work and Education*. Cham: Springer International Publishing.
26. Gessler, M., & Howe, F. (2013). The German dual vocational training system - the origin of the current architecture. *Bulletin of Institute of Technology and Vocational Education*, pp. 17-28
27. SERI State Secretariat for Education Research and Innovation & SERI. (2016). *Vocational and Professional Education and Training in Switzerland: Facts and Figures 2016*. Bern.

28. Greinert, W.-D. (2013). Die Attraktivität dualer Berufsausbildungssysteme bewahren: Reformen in Österreich und in der Schweiz als beachtenswerte Beispiele. Zeitschrift Berufsbildung in Wissenschaft und Praxis, BWP 4, pp. 34-37
29. Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах від 30.05.2006 № 419. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0711-06#Text>
30. Національний класифікатор України «Класифікатор професій» ДК 003:2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
31. Про затвердження Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні ступеневу освіту). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF#Text>
32. Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>
33. Положення про порядок кваліфікаційної атестації а присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0124-99#Text>
34. Стрілець О. І. Наставництво як інструмент реалізації практико-орієнтованого навчання при реалізації дуальної форми здобуття освіти. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XV звітної Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 – 26 березня 2021 р.) / Інститут проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІІТО НАПН України, 2021. С. 129–131.
35. Стрілець О. І. Навчально-виробничий кластер як форма соціального партнерства між ДПТНЗ «Дніпровський центр професійно-технічної освіти» і підприємствами замовниками кадрів для підготовки фахівців, які відповідають вимогам економіки. Теоретичні та практичні аспекти соціально-економічних наукових досліджень: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 жовтня 2020 р.) / Східноєвропейський центр наук. досліджень та ін. Київ: Східноєвропейський центр наук. досліджень, 2020. С. 216–218.
36. Стрілець О.І. Професійна підготовка майбутніх токарів за дуальною формою освіти. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». – Інститут професійно-технічної освіти, Національна академія педагогічних наук України, Київ, 2021. 346 с.

37. Кулалаєва Н., Гоменюк Д. Технологія розвитку соціального партнерства в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дуальної форми навчання. Професійна педагогіка: електрон. вид. / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. 2020. № 1(20). С. 146–150. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/issue/view/73/74>

38. Стрілець О. І. Методика професійної підготовки кваліфікованих робітників машинобудівної галузі за дуальною формою освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. № 3 (107). С. 271–283.

39. Стрілець О. І. Методичні засади дуальної форми здобуття професійної освіти майбутніми кваліфікованими робітниками. Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали XIV звітної Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 травня 2020 р.) / Інститут проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2020. С. 390–393. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/721972/1/Zbirnyk_materialiv_konferentsii_07_05_2020.pdf

40. Агапова М. О. Напрями удосконалення педагогічної підготовки студентів інженерних спеціальностей. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. Харків, 2009. № 24/25. С. 49–55 URL:

http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/789/3/M_Agapova.pdf

41. Десятов Т. М. Децентралізація управління в забезпеченні національної економіки кваліфікованими робітничими кадрами. Професійна освіта: ціннісні орієнтири сучасності: зб. наук. пр. / за заг. ред. І. А. Зязюна; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ; Харків: НТУ «ХПІ», 2009. С. 300–308.

42. Кравець С. Г. Інтегрована професійна підготовка майбутніх кваліфікованих робітників як педагогічна проблема. Теорія і методика

професійної освіти: електр. факс. вид. 2016. Вип. 11. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/3/issue/view/75>

43. Ничкало Н. Г. Проблеми підготовки виробничого персоналу у ХХІ столітті: концептуальний аспект. Професійна освіта: педагогіка і психологія. Київ, 2004. Вип. 4. С. 19–35.

44. Новіков В. М., Карягін Ю. О., Черніченко В. В. Дуальна освіта: інституціональні особливості реалізації в Україні: монографія / за наук. ред. В. Новікова, З. Сіройча, Г. Собчука. Київ; Варшава, 2020. 79 с. URL: https://idss.org.ua/arhiv/dual_2019.pdf

45. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

46. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України. 2019. № 2657-VIII. 2661 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

47. Закон України «Про фахову передвищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>

48. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

49. Державний стандарт професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2021-%D0%BF#Text>

50. Ковальчук В.І. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів у післядипломній освіті: Дис.... док. пед. наук: 13.00.04 / В.І. Ковальчук; – Класичний приватний університет.– Запоріжжя., 2014 – 369 с.

51. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / Василь Ковальчук. – К.: Шк.. світ, 2009. – 136 с.

52. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / Василь Ковальчук. – К.: Шк.. світ, 2009. – 136 с.

53. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / Василь Ковальчук. – К.: Шк.. світ, 2009. – 136 с.
54. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / Василь Ковальчук. – К.: Шк.. світ, 2009. – 136 с.
55. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс для підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів освіти / Василь Ковальчук. – К.: Шк.. світ, 2009. – 136 с.
56. Kovalchuk, V., Maslich, S. and Movchan, L. (2023). Digitalization of vocational education under crisis conditions. *Educational Technology Quarterly* [Online]. Available from: <https://doi.org/10.55056/etq.49> [Accessed 8 January 2023].
57. Ковальчук В.І. Трансформація професійної освіти в умовах військового стану та повоєнного відновлення України. Збірник матеріалів VII Всеукраїнського науково-методичного семінару «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (3 листопада 2023 року, м. Глухів) – с. 80-82.
58. Ковальчук В. Тенденції розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в умовах ринку праці // Профтехосвіта. – 2019. – № 2 (122). – С. 2–4.
59. Радкевич В. О. Науково-методичне забезпечення якості професійної освіти і навчання / В. О. Радкевич // Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи : зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-тех. освіти ; [голова редкол. Радкевич В. О. ; редкол.: Петренко Л. М. (заст. голови) та ін.]. – Київ : Поліграфсервіс, 2015. – Вип. 6. – С. 5–20.
60. Професійне навчання кваліфікованих робітників в умовах високотехнологічного виробництва : теорія і практика : монографія / В. О. Радкевич, В. М. Аніщенко, Н. В. Кулалаєва, Г. І. Лук'яненко, А. М.

Михайличенко, В. Є. Скульська ; за ред. В. О. Радкевич. – Київ : Поліграфсервіс, 2014. – 251 с.

61. Педагогічні засади організації професійного навчання на виробництві : монографія / [Аніщенко В. М., Радкевич В. О. та ін. ; під ред. Радкевич В. О.] ; НАПН України, Ін-т проф.-тех. освіти. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 255 с.

62. Радкевич В. О. Науково-педагогічний аналіз реформування професійно-технічної освіти на початку незалежності української держави (1991–2000 рр.) / В. О. Радкевич // Наук. вісн. Ін-ту проф.-тех. освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. пр. / Ін-т проф.-тех. освіти Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. – Київ : Полісся, 2019. – Вип. 2 (19). – С. 142–153.

63. Радкевич В. О. Модернізація професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства / В. О. Радкевич // Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 22–23 трав. 2018 р. – Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2018. – С. 12–15.

64. Радкевич В. О. Сучасні тенденції розвитку професійної освіти / В. О. Радкевич // Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 14 трав. 2020 р. / Ін-т модернізації змісту освіти МОН України, Ін-т проф.-тех. Освіти НАПН України, Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2020. – С. 61–66.

65. Радкевич В. Науково-методичне забезпечення модернізації професійної підготовки фахівців: результати наукових досліджень / В. Радкевич // Проф.-тех. освіта. – 2018. – № 3. – С. 18–23.

66. Ничкало Н.Г. Трансформація професійно–технічної освіти в Україні: 15 [монографія] / Н.Г. Ничкало. – К., 2008. – 201 с.

67. Ничкало Н.Г. Проблеми підготовки педагогів для сучасної професійної школи у системі перспективної освіти / Н.Г. Ничкало // Педагог професійної

школи: зб. наук. пр. / [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова), І.А. Зязюн, О.І. Щербак та ін.]. – К., 2001. – Вип. 1. – С. 17–31.

68. Ничкало Н.Г. Проблеми підготовки сучасного виробничого персоналу: педагогічні аспекти / Н.Г. Ничкало // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. наук. пр. / Благод. фонд ім. А.С. Макаренка; [голов. ред. С.О. Сисоєва]. – К., 2006. – Вип. 4. – С. 15–32.

69. Ничкало Н.Г. Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників / Нелля Ничкало // Проф.–техн. освіта. – 2004. – № 1. – С. 4–12.

70. Ничкало Н.Г. Українські концепції професійної освіти: тенденції і перспективи / Н.Г. Ничкало // Педагогічна і психологічна науки в Україні: [зб. наук. пр.]: до 15- річчя АПН України: [у 5-ти т.]. – К., 2007. – Т. 5: Неперервна проф. освіта : теорія і практика. – С. 27–50.